

Міністерство освіти і науки України
Київський національний лінгвістичний університет

СВИРИДЮК ВІРА ПЕТРІВНА

УДК 378.147:811.112.2

**МЕТОДИЧНА СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ
ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ
ВИКЛАДАЧІВ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ ПІД ЧАС САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ**

13.00.02 “Теорія та методика навчання (іноземна мова)”

Реферат дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Київ – 2025

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Київському національному лінгвістичному університеті, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор педагогічних наук, професор
Бігич Оксана Борисівна,
пенсіонер

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Задорожна Ірина Павлівна,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
проректор з наукової роботи та міжнародного
співробітництва, професор кафедри англійської
філології та методики навчання англійської мови

доктор педагогічних наук, професор,
Шовковий В'ячеслав Миколайович,
завідувач кафедри методики викладання української та
іноземних мов і літератур, Навчально-науковий
інститут філології Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

доктор педагогічних наук, професор
Биконя Оксана Павлівна,
Пенітенціарна академія України
кафедра іноземних мов, професор

Захист відбудеться “16” квітня 2025 р. об 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.054.01 у Київському національному лінгвістичному університеті за адресою 03150, м. Київ, вул. Велика Васильківська, 73, ауд. 432.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Київського національного лінгвістичного університету (03150, м. Київ-150, вул. Велика Васильківська, 73).

Реферат розісланий “14” березня 2025 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Писанко М. Л.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність та перспективність наукового дослідження. Багатомовність і полікультурність стають необхідними умовами життєдіяльності громадян у світі й, відповідно, в Україні, що посилює її статус кандидата на членство в Європейському Союзі. Визнання України на міжнародній арені зумовлює нові потреби в переосмисленні освітньої іншомовної парадигми, викликані розширенням співпраці в соціально-економічній, політичній, науково-технічній, культурно-освітній та інших сферах суспільного розвитку. Зазнає змін у культурно-цивілізаційному аспекті й система вищої освіти, зокрема підготовка майбутніх викладачів іноземних мов, які сприятимуть динамізму суспільно-політичних процесів України. На тлі глобалізаційних процесів виокремлюється міжкультурний аспект іншомовного спілкування, який стає регулятором взаєморозуміння із представниками різних культур і цивілізацій у світовій цілісності, де відцентровується національна ідентичність особистості.

Виклики суспільства знаходять своє відображення в освітньому процесі закладів вищої освіти (ЗВО), що ініціює зміни в підготовці фахівців з іноземних мов, здатність яких не тільки здійснювати іншомовну комунікацію, а й презентувати самобутність власної національної культури, толеруючи у світлі емпатії, й релятивізм до інших етнолінгвокультур.

На засадах Болонського процесу із створення європейського освітнього простору вищої освіти прийнято закон України “Про вищу освіту” (2014), де в статті 3 наголошується одне із пріоритетних завдань ЗВО – підготовка конкурентоспроможного фахівця для роботи в міжнародному просторі. В концепції “Нової української школи” (2016) з-поміж 10-ти ключових компетентностей зазначається комунікативне вміння учнів, яке повинно застосовуватись у широкому діапазоні соціальних і культурних контекстів, вміння посередницької діяльності й міжкультурного спілкування. “Державний стандарт початкової освіти” (2018) акумулює ідеї концепції навчання іноземних мов (ІМ) здобувачів освіти, які повинні реалізуватися в умовах безпосереднього й опосередкованого міжкультурного спілкування. Відповідно до “Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти” (2018) здобувачі освіти повинні вміти виконувати комунікативні функції, застосовуючи мовленнєві зразки відповідно до лінгвокраїнознавчих і соціокультурних вимог іншомовного середовища, знати й застосувати основні правила комунікативного етикету, усвідомлювати й толерантно ставитися до традицій, звичаїв, цінностей та ідеалів, характерних для інших народів, чия мова вивчається.

Вищезазначені документи державного рівня формують замовлення на висококваліфікованих викладачів ІМ, які вмітимуть не лише здійснювати міжкультурну комунікацію, а й бути посередником на межі різних етнолінгвокультур, нейтралізуючи латентність власної національної самобутності.

Отже, рівень підготовки майбутніх викладачів ІМ має бути прямо пропорційним соціальному замовленню суспільства й визнаватись у глобалізованому світі як професіоналізм міжнародного стандарту.

Крім того, в освітньому процесі викладач ІМ повинен забезпечити діалог культур і сприяти формуванню міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності (МІКК). Із появою нових вимог у загальній середній освіті з'являється потреба переглянути цілі й завдання, які стоять перед ЗВО, з метою підготовки викладачів іноземних мов і культур (ІМіК).

Трете тисячоліття принесло нові соціально-історичні виклики у державотворенні й утвердженні самосвідомості українців на тлі глобалізаційних змін світової спільноти. Самобутність національної культури, виявом якої першочергово виступає мова, стає передумовою успішного пізнання й розуміння суспільного функціонування кожного народу. ЗВО мають працювати в унісон із державними потребами, що забезпечить майбутнім викладачам ІМ вихід на європейський ринок праці, де конкуренція породжує попит. Якісна підготовка фахівців з іншомовної освіти передбачає формування вмій і здібностей ефективно спілкуватися із носіями чужих лінгвокультур, де добрий мовець розуміє вплив національної самобутності на комунікативну поведінку комуніканта.

Аналіз Типової програми з німецької мови (НМ), підручників НМ вітчизняної та західноєвропейської індустрії, змісту навчання і вивчення іноземної мови і культури (ІМіК) дає підстави зрозуміти, що під час формування іншомовних навичок і вмій культуромовному аспекту приділяється недостатньо уваги. Для вирішення цієї проблеми потрібно критично переосмислити методичну систему підготовки майбутніх викладачів ІМ, зокрема НМ, в Україні, порівняти її з західноєвропейською системою, а отже визначити ключові параметри конкурентоспроможності випускників ЗВО України на світовому ринку праці.

Інноваційним може стати підхід до вдосконалення процесу навчання і вивчення ІМіК, підгрунття якого складає традиційна вітчизняна система іншомовної освіти й елементи загальноєвропейської системи формування іншомовної комунікативної компетентності з урахуванням її культурних характеристик.

Склад методичної системи формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності майбутніх викладачів ІМ доцільно доповнити культурологічним аспектом, основні положення якого уможливають доповнення змісту культурним контекстом для усвідомлення культурних спільностей і відмінностей комунікантів. Розширення змісту навчання і вивчення ІМіК за рахунок елементів культури тих країн, чия мова вивчається, спонукає майбутнього викладача ІМ формувати нові вміння іншомовного спілкування на міжкультурному рівні. Врахування культурних чинників має на меті глибинно зрозуміти власну національну культуру, яка допомагає зберігати природність комунікації, успішно взаємодіяти на межі різних етнолінгвокультур, зокрема німецькомовних.

На етапі здійснення міжкультурного діалогу формується специфічний комунікативно-психологічний феномен – вторинна мовна особистість. Сформований у межах рідного комунікативно-культурного простору досвід уже не є достатнім для успішної реалізації мовної особистості на міжкультурному рівні. Зростає інтерес до формування культурної вторинної мовної особистості, зокрема підготовки викладачів ІМ, які не тільки навчають ІМ як засобу спілкування, а й створюють міжкультурне середовище, в якому зберігається українська національна ідентичність і виховується емпатійна здатність сенсифікувати національні особливості інших культур.

Відповідно до державних документів сучасний фахівець, який здійснює педагогічну діяльність, має володіти інтернет-технологіями з урахуванням реалій сучасних комунікацій; знати історико-культурне становлення іншомовних країн; володіти культурою мовлення та поглиблювати фахові знання, вміти їх використовувати як у стандартних, так і у непередбачуваних ситуаціях повсякденного і професійного життя. Безсумнівно, висококваліфікований викладач ІМ має бути готовим до швидкої адаптації в сучасних умовах динамічної професійної діяльності і бути гнучким у розв'язанні комунікативних завдань.

Водночас формування мобілізаційної готовності фахівця з ІМіК відбувається не лише за допомогою лінгвістичного компоненту, а й міжпредметного зв'язку навчальних дисциплін ЗВО, який сприяє вибору всебічно розвиненою культурною вторинною мовною особистістю власної траєкторії учіння як під час здобуття вищої освіти на другому (магістерському) рівні, так і впродовж життя.

Майбутній викладач ІМіК перебуває на шляху до розкриття власного образу-Я, що символізує багатовекторність його діяльності; формує новий культурний світогляд засобами ІМ, набуває досвіду долати труднощі в міжкультурному діалозі, вдосконалює вміння використовувати мовні системи впродовж життя, що також зумовлює актуальність нашої наукової розвідки.

Недостатній ступінь науково-методичної розробленості проблеми формування МІКК майбутніх викладачів ІМ під час їхньої самостійної роботи (СР) увиразнює потребу цього дослідження.

Аналітичний огляд наукових джерел уможливив виокремлення праць, у яких порушено питання оптимізації підготовки майбутніх викладачів ІМ. Предметом дослідження стали такі аспекти: формування соціокультурної компетентності (Колодько, 2005; Фодор, 2021; Писанко, 2008; Безвін 2017; Бурак, 2019 та ін.); розвиток методичної професійно спрямованої підготовки майбутніх вчителів / викладачів ІМ висвітлено в наукових працях Н. Майєр (2016); Н. Бориско (1999), І. Задорожної (2012), Л. Зені (2013), В. Черниш (2015) та ін. Методистами-дослідниками переважно розглядався процес підготовки майбутнього вчителя у ЗВО. Це дає підстави акцентувати необхідність розроблення концепції методичної системи формування МІКК майбутніх викладачів ІМ.

Проаналізовано проблеми навчання ІМ, з-поміж яких є праці В. Редька (2022), О. Тарнопольського (2020), С. Ніколаєвої (2011), О. Бігич (2014),

Т. Каменєвої (2010), С. Шукліної (2006). В. Осідак (2005), О. Кіршової (2008) та ін. Аналітичний огляд праць українських учених, аспектно дотичних до предмету нашої наукової розвідки, дозволив зробити висновок, що питання формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час їхньої СР є відкритим у науковому дискурсі для здійснення дослідження.

Питання організації СР здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня розглядалися Н. Дмитренко (2021), Ю. Барановою (2019), М. Князьян (2007), І.Задорожною (2011), О. Биконею (2017), Л. Шевкопляс (2017) та ін., зокрема увага зверталась на навчально-методичне забезпечення СР магістрантів мовних спеціальностей С. Ніколаєвою (2015), О. Бігич (2018), Т. Яблонською (2019), Н. Майєр і О. Устименко (2018) та ін.

Лінгвістичну розвідку в контексті культурологічного підходу до формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час СР представлено працями вітчизняних учених лінгвістів (Манакін, 2012; Бацевич, 2009; Селіванова, 2008; Білоус, 2021; Семенюк, 2010; Загнітко, 2014 та ін.), психолінгвістів (Куранова, 2012; Воробйова, 2007 та ін.), результати досліджень яких дозволили викоремити культуромовну складову МІКК.

Огляд досліджень психолого-педагогічного аспекту Ю. Жлуктенка, 1979; О. Лозової, 2011; С. Абрамович, 2013; Л. Засєкіної, 2002; М. Савчина, 2007; С. Вітвицької, 2006; О. Голік, 2010; Н. Мачинської, 2012 та ін. дав уявлення щодо організації освітнього процесу формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час їхньої СР; уможливив зацентрувати специфіку навчання дорослих студентів та обґрунтувати важелі впливу на ефективність сприйняття, розуміння і засвоєння іншомовного навчального матеріалу.

В основу формування міжкультурної та лінгвосоціокультурної компетентностей як складових МІКК покладені праці Г. Хофстеде та Е. Холла, які уможливили окреслення моделі культури країни в різних вимірах, зокрема ширококонтекстності та вузькоконтекстності культури.

Аналіз праць українських дослідників М. Пірен (2011), І. Тюрменка (2010), О. Савицької (2019), А. Львовичкіної (2002), В. Скуратівського (1988) та ін. дозволив розкрити сутність та особливості національної культури й охарактеризувати українську національну самобутність, її своєрідність на фоні німецькомовних культур. Послугуючись працями українських лінгвофілософів, зокрема І. Огієнка, визначаємо мову як феномен культури, де “Мова – душа кожної національності, її святощі, її найцінніший скарб...” (Савицька, 2019, с. 95).

Серед зарубіжних науковців, зокрема із західноєвропейського простору, проблему міжкультурного навчання і вивчення ІМ розглядали М. Grein (2013), J. Bolten (2007), Н. Lüsebrink (2016), U. Herrmann (2020), К. Reinke (2016), U. Hirschfeld (2010), W. Steinig (2015) та ін.

Здійснений нами аналітичний огляд зазначених вище наукових джерел свідчить про те, що в межах заявленої проблематики існує велика кількість теоретичних і практичних питань, які залишаються поза увагою дослідників. Наявні праці в царині методики навчання ІМіК не вичерпують вирішення завдань щодо формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час їхньої СР.

Зокрема, глибокого вивчення потребує міжкультурний аспект мовних, мовленнєвих і лінгвосоціокультурних компетентностей як визначальний під час іншомовного спілкування в контексті діалогу культур. Звідси випливає завдання виокремлення номенклатури знань, навичок і вмінь як складових мовних, мовленнєвих, лінгвосоціокультурної компетентностей, які забезпечують формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час їхньої СР. Конкретизації потребують зміст формування МІКК, принципи, підходи, засоби, методи і технології навчання ІМіК.

Кроком до підвищення ефективності формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час їхньої СР розглядаємо розроблення системи вправ і завдань для формування мовних, мовленнєвих, лінгвосоціокультурної, міжкультурної, дискурсивно-компенсаторної, навчально-стратегічної компетентностей, а також професійної компетентності, передбачаючи з цією метою підсистему професійно орієнтованих вправ і завдань.

Попри існування в науковому просторі значної кількості праць, присвячених формуванню іншомовної комунікативної компетентності (ІКК) у різних ракурсах її дослідження, виникає необхідність розроблення цілісної науково обґрунтованої концепції, спрямованої на підготовку викладача ІМ – культурної вторинної мовної особистості, здатної здійснювати міжкультурну комунікацію в процесі діалогу культур.

Опрацювання наукових джерел з філософії, психології, етнопсихології, педагогіки, лінгвістики, лінгводидактики і методики навчання ІМіК у контексті проблеми формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час їхньої СР дало підстави виокремити низку **чинників**, що обумовили її актуальність:

1) соціальне замовлення суспільства на якісну підготовку майбутніх викладачів НМ з високим рівнем готовності до професійної діяльності в ЗВО, які здатні здійснювати міжкультурну комунікацію в глобалізованому світі;

2) потреба у висококваліфікованих викладачах не тільки для навчання НМ як засобу спілкування, а й для моделювання міжкультурного середовища, в якому зберігається українська національна ідентичність і виховується толерантне ставлення до німецькомовних культур задля досягнення взаєморозуміння;

3) потреба у висококваліфікованих викладачах НМ, здатних швидко адаптуватися до сучасних умов динамічної професійної діяльності та гнучко ставитися до змін в освітньому процесі ЗВО;

4) необхідність теоретичного переосмислення та розроблення концепції методичної системи формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час їхньої СР для ефективної організації процесу іншомовної освіти в ЗВО;

5) вагома роль МІКК у формуванні культурної вторинної мовної особистості викладача НМ як посередника між етнолінгвокультурами та потреба в розробленні й обґрунтуванні методики формування МІКК;

6) потреба в наукових дослідженнях з методики формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час їхньої СР як самостійної наукової проблеми в прямій її постановці.

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами.

Вибір напряму наукового дослідження здійснено в межах колективних наукових тем кафедри педагогіки та методики навчання іноземних мов

Київського національного лінгвістичного університету «Методика навчання іноземних мов і культур у системі неперервної освіти» (номер державної реєстрації 0117U005347), «Інновації у педагогіці та методиці навчання іноземних мов і культур» (номер державної реєстрації 0123U102361). Тему дисертації затверджено вченою радою Київського національного лінгвістичного університету (протокол № 6 від 22 листопада 2021 року).

Об'єкт дослідження – процес формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності майбутніх викладачів німецької мови.

Предмет дослідження – методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності майбутніх викладачів німецької мови під час їхньої самостійної роботи.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні, практичному розробленні й експериментальній перевірці методичної системи формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час їхньої СР.

Відповідно до теми й поставленої мети дисертаційної роботи сформульовано такі **завдання**:

1) вивчити та визначити теоретичні передумови фахової підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти – майбутніх викладачів НМ, зокрема щодо формування МІКК під час СР унаслідок аналізу сучасних досліджень у галузі педагогіки, вікової психології, психолінгвістики, методики навчання ІМіК, а також дотичних освітніх вітчизняних і загальноєвропейських документів і публікацій;

2) з'ясувати сутність й уточнити змістові характеристики МІКК під час оволодіння здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти іншомовним спілкуванням у процесі самостійного учіння;

3) розробити концептуальні засади організації процесу формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час їхньої СР;

4) визначити й обґрунтувати підходи, принципи, цілі та зміст формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час їхньої СР;

5) обрати сучасні методи, технології й засоби формування МІКК майбутніми викладачами НМ під час їхньої СР;

6) розробити методику формування МІКК майбутніх викладачів НМ, а також змодельовати професійно спрямоване міжкультурне середовище в умовах СР;

7) обрати ефективні методи контролю за процесом і результатом формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час їхньої СР;

8) експериментально перевірити ефективність розробленої методики та укласти методичні рекомендації щодо її впровадження в освітній процес ЗВО.

Досягненню висунутої мети й вирішенню поставлених завдань сприяло використання комплексу **методів наукового дослідження**:

теоретичних – аналіз вітчизняних і зарубіжних психолого-педагогічних, лінгвістичних і методичних джерел із проблеми дослідження; конкретизація й

узагальнення теоретичних положень задля обмірковування наукового дискурсу дослідження; аналіз освітніх документів, навчальних програм, нормативних документів; комплексний аналіз складників системи формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час їхньої СР; обґрунтування й розроблення методичної системи формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час їхньої СР; моделювання процесу формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час їхньої СР; порівняльний аналіз і методична інтерпретація результатів експериментального дослідження щодо формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час їхньої СР;

емпіричних – анкетне опитування представників німецькомовних лінгвокультур, здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти – майбутніх викладачів НМ; педагогічне спостереження за організацією процесу формування МІКК; тестування здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти для визначення рівня сформованості МІКК; бесіди, самооцінювання; методичний експеримент;

методи математичної статистики задля математичного опрацювання результатів методичного експерименту.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять наукові положення *філософії освіти*, а також положення філософії про діалектичне пізнання світу, єдність мови й мислення, мову як засіб спілкування, як інструмент відображення реальної, мовної і культурної картин світу, через що відбувається пізнання концептосфери представників різних етнолінгвокультур (Г. Сковорода, В. Гумбольдт, І. Огієнко, Г. Почепцов та ін.); положення сучасної *психології, етнопсихології та психолінгвістики* (О. Бондаренко, О. Сергєєнкова, М. Савчин, М. Грайн, О. Савицька, Л. Співак, В. Землюк, М. Пірен, U.Herrmann, U. Zeuner, P. Kühn, M. Grein та ін.); *лінгводидактичні й методичні* концепції навчання і вивчення ІМ (Н. Басай, С. Ніколаєва, В. Редько, Н. Бориско, О. Бігич, В. Черниш, І. Задорожна, О. Тарнопольський, Л. Черноватий, В. Скалкін, О. Казанжи, К. Reinke, W. Steinig та ін.); *філософські, лінгвістичні й педагогічні* дослідження концепції мовної особистості та вторинної мовної особистості (І. Зязюн, А. Ільченко, Ф. Бацевич, В. Манакін, А. Загнітко, Г. Берегова, Л. Засєкіна, С. Засєкін, О. Предместніков, О. Семенюк, В. Паращук, О. Юханов, Т. Кияк, А. Науменко, О. Огуй, В. Rues, V.Redecker та ін.); положення *сучасної педагогіки*, на яких ґрунтується методика організації освітнього процесу, зокрема СР в умовах іншомовного спілкування (О. Горошкіна, Н. Ягельська, З. Корнєва, В. Буряк, І. Ратушний та ін.); *положення лінгвістики* тексту (Т. Єщенко, Ф. Бацевич, С. Куранова, І. Кочан, О. Селіванова та ін.); *положення про індивідуальну та групову автономію* (І. Задорожна, О. Биконя, А. Чала, St. Neuner); *положення використання* мовного портфоліо (О. Карп'юк, S. Ballweg & A. Stork, V. Blanc, W. Metzger, M. Schuster); *положення студентоцентрованого* підходу (Т. Гришкова, Н. Дмитренко, М. Данілов, N. Bouchama, C. Nodari, D. Little та ін.); *положення професійно спрямованої* підготовки вчителя ІМ (Н. Майєр, Л. Зеня, Н. Бориско, С. Ніколаєва, О. Кіршова, Т. Коваль та ін.) *положення культурологічного* підходу до оволодіння іншомовним спілкуванням

(Н. Бориско, О. Бігич, С. Altmayer, Н. Gwenn, М. Byram, В. Kellermeier-Rehbein, R. Henfling, E. Hall, G. Hofstede, та ін.); *положення щодо здійснення контролю* (В. Редько, Л. Панова, Т. Полонська, Т. Олендр, О. Мартиненко, О. Петрашук, О.Карп'юк, R. Burbat, W.Steinig); засади основоположних *державних документів*, у яких маніфестується розвиток майбутніх фахівців з іншомовної освіти, зокрема Закон України «Про вищу освіту», «Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті», Концепція нової української школи, Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти», Загальноєвропейські рекомендації Ради Європи з мовної освіти тощо.

Основні положення, що виносяться на захист:

1. Формування МІКК майбутніх викладачів НМ відбувається з урахуванням концептуальних положень методичної системи і психолого-педагогічних засад побудови процесу іншомовної освіти. Організації культурно-освітнього середовища сприяють виокремлені мовно-мовленнєві характеристики німецької мови та її міжкультурний аспект щодо кожної із компетентностей: лінгвістичної, лінгвосоціокультурної, міжкультурної, професійної, дискурсивно-компенсаторної і навчально-стратегічної. Організація СР задля формування МІКК реалізується в контексті лінгвокультурного, культурологічного, комунікативно-діяльнісного, особистісно-діяльнісного і системного підходів.

2. Методична система формування МІКК майбутніх викладачів НМ реалізується шляхом використання сучасних методів, технологій і засобів навчання із дотриманням дотичних принципів, які уможливають проектування навчально-пізнавальної діяльності здобувача вищої освіти другого (магістерського) рівня як творчої й автономної особистості. Культурологічний підхід до розроблення методичної системи формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності майбутніх викладачів німецької мови під час самостійної роботи уможливує наповнення й розширення змісту іншомовної освіти мовно-культурним іншомовним матеріалом через демонстрацію функціонування конвенціональних знаків у національному стилі німецької літературної мови.

3. Ефективність формування МІКК у майбутніх викладачів НМ забезпечується розробленою системою професійно спрямованих вправ і завдань для всіх видів мовленнєвої діяльності. Навчально-методичний матеріал, відповідаючи цілям і завданням формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час СР, містить контрольню-оцінювальний блок, що сприяє самостійному саморегулюванню й самоуправлінню власним учінням. Чітке виокремлення об'єктів формування комунікативних навичок і вмінь та їх (само)контроль і (само)оцінювання забезпечують інтенсивність німецькомовних дискурсних дій. Моніторинг за успішністю навчальних дій відбувається під час формувального контролю, мета якого передбачає врахування ціннісних орієнтирів майбутніх викладачів і дбайливе ставлення до навчальних успіхів та мотивацію до подальших звершень.

У концептуальних положеннях методичної системи формування МІКК відцентровується розвиток творчої культуромовної особистості викладача НМ,

його професійних здатності здійснювати педагогічний дискурс відповідно до національних традицій і правил щонайменше двох різних культур – української й німецькомовної. Взаємозв'язок складників МІКК (мовних, мовленнєвих, лінгвосоціокультурної, навчально-стратегічної, дискурсивно-компенсаторної, міжкультурної і професійної компетентностей) із загальною структурою методичної системи формування МІКК утворюють динамічну модель формування фахівця як культурної вторинної мовної особистості.

4. Досягнення іншомовних комунікативних цілей забезпечується використанням сучасних технологій і засобів навчання, спрямованих на міжкультурний аспект взаємодії представників різних лінгвокультур, зокрема діалог культур, культурний асимілятор, тандем-технологія, “postcrossing” уможливають міжособистісне спілкування в позааудиторних умовах. Німецькомовне середовище моделюється з урахуванням національно-культурних особливостей через вправи й завдання відповідно до комунікативної потреби й мети майбутніх викладачів НМ. При цьому опорою для формування професійно орієнтованих навичок і вмій іншомовного спілкування слугує педагогічний дискурс.

5. Рівень С1-С2 володіння МІКК майбутніх викладачів НМ забезпечується поетапним її формуванням, зокрема виділено: рецептивний, рецептивно-репродуктивний, продуктивний та творчий етапи. Креативний підхід до вибору стратегій навчання (метакогнітивних, когнітивних та мовно-мовленнєвих стратегій) та варіювання форм організації контролю (самостійний, груповий, з боку викладача) посилюють автономність навчання майбутніх викладачів НМ та оптимізують їхню самостійну роботу. Міжкультурне портфоліо як засіб контролю підвищує ефективність формування МІКК майбутніх викладачів НМ в умовах самостійної роботи.

6. Організація формування МІКК майбутніх викладачів НМ передбачає взаємозв'язок *методологічно-цільового* блоку (з орієнтацією на соціальне замовлення суспільства та потреби майбутніх викладачів визначає взаємозалежні підходи, принципи та цілі навчання), *змістового* блоку (передбачає розвиток усіх складників МІКК, зміст яких представлено через предметний і процесуальний аспекти), *організаційно-технологічного* блоку (реалізується шляхом використання сучасних методів, технологій і засобів навчання іноземних мов і культур під час аудиторної і позааудиторної самостійної роботи), *результативно-оцінювального* блоку (містить систему контрольних заходів, здійснюваних як з боку викладача НМ, так і здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти (груповий контроль, взаємоконтроль, самоконтроль).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в ньому **вперше: досліджено** теоретичні засади формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час їхньої СР; **конкретизовано** цілі, зміст, підходи, принципи формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час СР; **обґрунтовано** концепцію методичної системи формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час їхньої СР; **розроблено** методика формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час СР, в основу якої покладено образ культурної вторинної мовної особистості

викладача ІМ; *запропоновано* модель формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час їхньої СР в єдності методологічно-цільового, змістового, організаційно-технологічного та контрольно-оцінювального блоків; *удосконалено* критерії та параметри контролю / самоконтролю та оцінювання / самооцінювання сформованих під час СР майбутніх викладачів НМ навичок і вмінь МІКК з огляду на культурну вторинну мовну особистість фахівця процесу німецькомовної освіти; критерії та фактори добирання німецькомовного навчально-методичного матеріалу з акцентом його культурологічного аспекту; контрольно-оцінювальний інструментарій з опертям на міжкультурне мовне портфоліо; навчальні технології розвитку міжособистісного спілкування в умовах культурної самотності навчально-пізнавального середовища.

Подальшого розвитку набули ідеї автономного навчання майбутніх викладачів НМ під час їхньої СР; культурологічний аспект формування МІКК у майбутніх викладачів НМ; дискурсно-конвенціальний зміст процесу іншомовної освіти майбутніх викладачів НМ; питання навчання педагогічного дискурсу в контексті комунікативно-діяльнісного й особистісно-діяльнісного підходів до формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час їхньої СР; розвиток культурної вторинної мовної особистості в умовах оволодіння чужими етнолінгвокультурами; характеристики соціально комунікативної ситуації професійно спрямованого німецькомовного спілкування майбутніх викладачів НМ.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у:

- 1) методологічному обґрунтуванні засад запропонованої концепції методичної системи формування МІКК;
- 2) розробленні системи вправ і завдань для формування МІКК, зокрема підсистеми вправ і завдань для формування професійно спрямованих навичок і вмінь, а також навчально-методичних матеріалів із урахуванням міжкультурного аспекту навчання НМ майбутніх викладачів;
- 3) створенні міжкультурного мовного портфоліо як засобу самоконтролю й самооцінювання німецькомовних навичок і вмінь міжкультурної комунікації з практичної дисципліни НМ;
- 4) укладанні навчального посібника з практичної фонетики для майбутніх викладачів НМ;
- 5) формулюванні методичних рекомендацій щодо формування МІКК у майбутніх викладачів НМ під час їхньої СР.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Університету Григорія Сковороди в Переяславі (довідка від 26.06.2023 № 413, засідання кафедри іноземної філології, перекладу та методики від 14 червня 2023, протокол № 12), Волинського національного університету імені Лесі Українки (довідка від 30.06.2023 № 03-24/04/1473, засідання кафедри іноземних мов гуманітарних спеціальностей від 23 травня 2023, протокол № 12), Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (довідка від 28.06.2023 № 04/602, засідання кафедри прикладної лінгвістики від 27 червня 2023, протокол № 13).

На різних етапах методичного експерименту в ньому взяли участь 75 здобувачів друго (магістерського) рівня вищої освіти та 10 викладачів НМ.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дослідження обговорено на засіданнях кафедри педагогіки та методики навчання іноземних мов Київського національного лінгвістичного університету та презентовано в доповідях на міжнародних конференціях за кордоном: International scientific conference “Current trends and fields of philological studies in the challenging reality”: conference proceedings (July 29–30, 2022. Riga, the Republic of Latvia); The 40th International scientific and practical conference “Priority Areas of Science Innovations During Martial Law” (November 7-8, USA, Washington, 2022); XV Міжнародна науково-практична конференція ”Science, Innovations and Education: Problems and Prospects” (21-23 September Tokyo, Japan, 2022); Світ наукових досліджень, м. Тернопіль, Україна – м. Переворськ, Польща (29-30 вересня 2022); Шістдесят дев’яті економіко-правові дискусії (м. Львів, Україна – м. Переворськ, Польща, 28-29 жовтня 2022 р.); Сімдесят другі економіко-правові дискусії (м. Львів, Україна – м. Переворськ, Польща, 21-22 лютого 2023); на міжнародних конференціях в Україні: Сучасні методики навчання іноземних мов і перекладу в Україні та за її межами: Переяслав (3 грудня 2021); VII International Scientific and Practical Conference Kharkiv, Ukraine (29-31 January, 2022); Інтернет-конференція “Іноземна мова у професійній підготовці спеціалістів: проблеми та стратегії” Кропивницький (21 лютого 2022); Міжнародна науково-практична конференція “Ad orbem per linguas. До світу через мови”, Київ (25 травня 2022); V Міжнародна науково-практична конференція “Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку” Переяслав (9 червня 2022); Міжнародна науково-практична конференція “Сучасні тенденції та перспективи розвитку науки, освіти, технологій та суспільства”: Кременчук (23 серпня 2023); V Всеукраїнська науково-практична конференція “Сучасна філологія: теорія та практика». Київ: Нац. акад. СБУ, (28 квітня 2023); Ways of Science Development in Modern Crisis Conditions: Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Internet Conference, Dnipro, Ukraine (June 8-9, 2023); Міжнародна науково-практична конференція “Ad orbem per linguas. До світу через мови”, Київ (16-17 травня 2024); II Міжнародна науково-практична конференція “Сучасні досягнення та перспективи науки та освіти” Житомир (4 жовтня 2024 року); VI Міжнародна науково-практична конференція “Сучасні методики навчання іноземних мов і перекладу в Україні та за її межами” Університет Григорія Сковороди в Переяславі (22-23 листопада 2024); V International Scientific and Practical Internet Conference”; Teachers’ Professional Practice: Issue and Strategies” on the base of Public Organization "Center of Education Development” New Generation”, Kropyvnytskyi, Ukraine (November 28, 2024).

Публікації. Основні положення дослідження та його результати висвітлені в *48 публікаціях (67,7 друков. аркушів)*, серед яких: *одноосібна монографія; 16 статей* у наукових періодичних виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України; *4 статті* у наукових періодичних виданнях, проіндексованих у наукометричній базі даних Web of Science /

Scopus; 4 публікації, що додатково відображають результати дослідження; 21 публікація тез доповідей у збірниках матеріалів конференцій, 2 навчальних посібники, повністю відображають основні положення дисертації Свиридюк Віри Петрівни. Апробацію матеріалів дисертації здійснено на 21 науковій і науково-практичній конференціях різних рівнів.

Особистий внесок дисертанта. Дисертація має самостійний характер, усі представлені в дисертації наукові результати отримані автором самостійно. В статтях, написаних у співавторстві, основні ідеї належать дисертантці.

У статті “Дидактико-методичні принципи навчання другої іноземної мови в закладах загальної середньої освіти: міжкультурний аспект” (співавторка С. Божко) авторці належить дослідження дидактико-методичних принципів навчання другої іноземної мови, написання основних положень їх запровадження в освітній іншомовний процес.

Стаття “Професійна підготовка вчителя іноземної мови і зарубіжної літератури на другому (магістерському) рівні вищої освіти: зміст та структура освітньої програми”, де співавторами є Зеня Л. Я., Борецька Г. Е., здобувачкою сформульовано низку фахових компетентностей (ФК 5, 6, 7, 9, 10, 17, 19, 20) і програмних результатів навчання, зокрема ПРН 7, 8, 9, 25, 17, 19, 20.

У статті “Дидактичні передумови організації самостійної роботи для формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності студентів магістратури”, написаній у співавторстві з Гордеєвою А. і Лисенко К., дисертантці належить ідея організації самостійної роботи студентів магістратури для формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності.

Стаття “The digital frontier: strategies and tools for cultivating educational-strategic competence for pre-service teachers”, співавторами якої є Христич Н., Бодик О., Прокопчук Н., Калініна Л., висвітлює сформульовані дисертанткою основні ідеї та положення щодо процесу формування навчально-стратегічної компетентності у писемному мовленні майбутніх викладачів німецької мови з використанням інтернет-технологій.

У статті “Internet Technologies as a Means of Organizing the Teaching of Foreign Language Writing in the Context of Intercultural Communication” (співавтори: Гордеєва А., Кирикилиця В.) дисертантці належить укладання концепції застосування інтернет-технологій для оптимізації освітнього іншомовного процесу з метою вдосконалення писемномовленнєвих навичок і вмінь майбутніх викладачів у контексті міжкультурного спілкування.

У статті “Internet Resources: Optimization of Second Language Writing Skills Mastering during COVID-19 Pandemic” (співавтори: Кузьмицька М, Богданова Т., Янчук О.) здобувачкою висвітлені проблеми використання навчальних технологій з метою покращення самостійної роботи студентів під час навчання письма за рахунок виконання інтерактивних вправ.

Стаття “Pedagogical concept of foreign language training of business students” (співавтори: Хоменко О., Жданова Н., Васильчук Л., Куранова А.) містить результати дослідження дисертантки щодо сутності і важливості формування

лінгвосоціокультурної компетентності студентів з метою здійснення іншомовного спілкування.

Ідеї співавторів у дисертації не використовувалися.

Структура дисертації зумовлена її цілями й завданнями. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, що містить 574 найменування (з них 9 – навчальні видання з НМ) і додатків. Додатки представлено на 45 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 677 сторінок, із них основного тексту – 576 сторінок. У роботі наведено 54 таблиці та 7 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У *вступі* обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено її об'єкт, предмет, мету і завдання, зазначені методологічні та теоретичні положення, що становлять основу дослідження. Розкрито наукову новизну, практичне значення, наведено інформацію про методичний експеримент, апробацію та упровадження здобутих наукових результатів, повідомлено про структуру і обсяг дисертації.

У розділі *“Теоретичні передумови створення методичної системи формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності майбутніх викладачів німецької мови під час самостійної роботи”* викладено результати аналізу наукової літератури з проблеми дослідження, сфокусовано увагу на сукупності положень, які визначають основу науково-обґрунтованої методичної системи формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час їхньої СР. Відповідно до основоположних освітніх документів з'ясовано вимоги до підготовки майбутніх викладачів ІМ на суспільно-політичній арені розвитку і становлення іншомовної освіти в Україні. Виокремлено ключові засади, на яких базується освітній іншомовний процес ЗВО України, зокрема компетентнісноцентричну парадигму, у якій міжкультурна складова іншомовної освіти домінує як критерій національної ідентичності. Розроблені із урахуванням європейських стандартів освітні програми для здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти уможливили визначення основних положень щодо підготовки майбутніх викладачів НМ та окреслення освітньої картини, у площині якої відбувається формування МІКК майбутніх викладачів НМ.

Унаслідок аналізу лінгвістичної літератури виокремлено мовні та мовленнєві особливості національних варіантів нормативної німецької мови Німеччини, Австрії та Швейцарії. З'ясовано, що культуромовні вербально-семантичні й невербальні засоби мовлення виступають інструментом для усвідомлення мовної картини світу, а також підкреслено їхній національний потенціал у здійсненні іншомовного спілкування в контексті діалогу культур. Мовний та мовленнєвий інструменти у прийнятних для них комунікативних ситуаціях репрезентує специфіку національної ідентичності народів виучуваної мови і становить дискурсивно-конвенціональний код комунікативної поведінки представників німецькомовних культур.

У межах методичного аспекту досліджено компетентнісний склад процесу німецькомовного спілкування, продуктивність якого забезпечує міжкультурна компетентність, а отже представлено її компонентну структуру і зміст (табл. 1).

Таблиця 1

Структура і зміст міжкультурної компетентності майбутніх викладачів німецької мови

Міжкультурна компетентність майбутніх викладачів німецької мови		
Когнітивний компонент	Соціально-процесуальний компонент	Перцептивно-психологічний компонент
Сукупність знань рідної та іншомовної культури; здатність свідомо сприймати та інтерпретувати чуже світосприйняття; знання комунікативних засобів у різних сферах і ситуаціях спілкування; лінгвістичні знання; навчально-стратегічні знання; методичні знання.	Здатність бути посередником між собою та представником іншої культури; шанобливе ставлення до нової культури та її представників; дотримання усталених культурно зумовлених норм і правил поведінки щонайменше у двох культурах; усвідомлення ролі невербальних і паравербальних засобів спілкування; вміння бути стійким у стресових ситуаціях; толерантне ставлення до неоднозначності у спілкуванні з носіями мови; вміння долати конфліктні ситуації; вміння моделювати діалог щонайменше двох різних культур.	Відкритість до нової культури; вміння співпереживати і співчувати у комунікативній ситуації; розвиток комунікативних здібностей; адекватне розуміння комунікативної ситуації; саморефлексія; критичне ставлення до ситуації; інтерактивність у ситуативно зумовленій діяльності; розуміння незавершеності володінням іншомовним спілкуванням; мотивація досягнень; готовність реалізувати, розкрити набуті навички і вміння у діалозі щонайменше двох різних культур.

Перелік ключових складників міжкультурної компетентності доповнено професійно спрямованим компонентом, який характеризує специфіку формування МІКК майбутніх викладачів НМ. За допомогою методичних навичок і вмінь формується одна із цільових компетентностей майбутніх

фахівців – професійна, мета якої вирізняти, використовувати та втілювати в освітній процес міжкультурні аспекти ІКК.

Зазначені лінгвістичні передумови формування німецькомовних навичок і вмінь переплітаються із культурними концептами бачення мовної картини світу німецькомовних народів і дають змогу виокремити національно-мовну культуру, через яку усвідомлюється менталітет народів різних культур. Відбувається взаємозв'язок мови і культури, де мова виступає кодом національної самобутності й інструментом інтерпретації культури народу, виконує роль зовнішнього культурного елемента в діяльності мовців та здійснює вплив на співрозмовника з метою отримання адекватної поведінки за соціокультурних обставин із розв'язанням комунікативного завдання.

На основі аналізу теоретичних джерел з психології, нейродидактики і психолінгвістики виокремлено закономірності організації фазової роботи над іншомовним навчальним матеріалом, що становить процесуальний аспект змісту для формулювання дидактичних та методичних завдань. Виявлено, що мультимодальність пред'явлення іншомовного матеріалу сприяє ефективному сприйманню інформації і стимулює розуміння національно-культурних характеристик, в основі яких лежать вербально-семантичні засоби. Урахування закономірностей нейродидактики спонукає викладача НМ пропонувати оптимальні прийоми і методи для демонстрації іншомовних матеріалів. Стимулювання активності мисленнєво-мовленнєвих дій та бажання магістрантів пізнавати мовну картину світу через призму іншомовної культури стають запорукою успішного формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час їхньої СР.

Педагогічними передумовами методичної системи формування МІКК визнано діяльнісний взаємозв'язок між викладачем і магістрантами під час СР. У контексті педагогічної співпраці суб'єкти навчального процесу вчать бути самостійними, автономними і відповідальними за продукт своєї діяльності. Організація педагогічного взаємозв'язку базується на усвідомленні національної складової освітнього процесу, на ціннісних переконаннях ідіотетичної культуромовної особистості. Мотивація, індивідуалізація та автономія, зворотний зв'язок із викладачем стали домінуючими серед педагогічних чинників процесу формування МІКК майбутніх викладачів НМ. Лінгвокультурні та дидактичні принципи окреслюють успішний шлях до оволодіння іншомовним спілкуванням у контексті діалогу культур.

Належний рівень володіння рідною національною мовою та ІМ окреслює психологічний портрет майбутнього викладача НМ. Комунікативна поведінка, національний мовленнєвий етикет у взаємодії викладача зі студентами в умовах освітнього процесу є передумовою ефективною співпраці та взаєморозуміння у досягненні комунікативних цілей міжкультурного спілкування. Викладач як творча особистість закладає підвалини для розуміння сутності та значущості національної самобутності народу, ідіотетичних характеристик культуромовної особистості, вибудовує діалог між рідною і чужою культурою, де етноцентризм лише ознака своєрідності комуніканата.

У розділі *“Концепція формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності майбутніх викладачів німецької мови під час самостійної роботи”* представлено бачення розбудови методичної системи, яка охоплює формування компетентностей: лінгвістичної, лінгвосоціокультурної, дискурсивно-компенсаторної, навчально-стратегічної, міжкультурної та професійної. Шляхом опису характеристик кожної компетентності розкрито предметне наповнення, що потребує мовних і мовленнєвих засобів для реалізації їх в автентичних соціально комунікативних ситуаціях. Усвідомлюючи стратегічну мету методичної системи формування МІКК майбутніх викладачів, представлено цілі і завдання, які спрямовані на формування культурної вторинної мовної особистості, висококваліфікованого викладача НМіК. Вважаємо майбутнього викладача НМ *вторинною культурно-мовною особистістю, здатною усвідомлювати і через спостереження виокремлювати національно-специфічні характеристики представників німецькомовних культур, володіти лігвокультурним узусом, брати участь в іншомовному міжкультурному спілкуванні, а також прищеплювати студентам любов до НМіК.*

Концептуальні положення створення методичної системи формування МІКК майбутніх викладачів НМ ґрунтуються на засадах функціонування нормативної літературної НМ із урахуванням її національних варіантів, що становить міжкультурний аспект оволодіння німецькомовним спілкуванням.

Зосереджено увагу на міжкультурному аспекті німецькомовного спілкування, мета якого полягає у набутті знань про способи вираження цінностей у рідній і німецькій мовах, у формуванні мовної і культурної картини світу засобами НМ.

З метою реалізації концептуальних положень виокремлюються і пропонуються сучасні підходи до оволодіння МІКК майбутніми викладачами НМ під час їхньої СР на другому (магістерському) рівні вищої освіти. Розвиток іншомовних здібностей на рівні міжкультурного спілкування здійснюється в поєднанні особистісно-діяльнісного, комунікативно-діяльнісного, компетентнісного, культурологічного й системного підходів, що забезпечує природний шлях до цільової мети через виконання мовно-мовленнєвих завдань. Виокремлені завдання конкретизують цілі формування кожного складника комунікативної компетентності, які охоплює МІКК, де міжкультурний аспект визначає знання і розуміння національно-культурної природи носіїв НМ.

Освітній процес охоплює взаємопов'язану сукупність підходів, які стали підґрунтям для уточнення змісту вправ і завдань для формування компетентностей іншомовного спілкування, результативність яких забезпечує міжкультурний аспект комунікації. Представимо систему формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час їхньої СР (рис. 1).

Рис.1. Система формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності майбутніх викладачів німецької мови під час самостійної роботи

Сформульовано цілі й завдання навчання НМіК відповідно до компонентного складу МІКК, а також виокремлено міжкультурний аспект кожної компетентності, що увиразнює німецькомовну діяльність під час здійснення комунікативних дій. Ключем до міжкультурного усвідомлення

власного “образу-Я” є зміст формування МІКК майбутніх викладачів НМ, який охоплює предметний і процесуальний аспекти. Основоположним документом для його укладання слугує Типова програма з НМ для лінгвістичних факультетів та університетів, де маніфестується тематика іншомовного матеріалу й вимоги до її оволодіння відповідно до рівня й етапу навчання і вивчення ІМіК. Розкрито релевантні принципи добору змісту, комунікативність і автентичність якого є невід’ємними ознаками міжкультурної комунікації.

Добір навчально-методичних матеріалів відповідає критерію їхньої релевантності до професійно орієнтованої діяльності, що забезпечує формування і удосконалення навичок і вмій МІКК у сукупності її компонентів, цільова мета яких — вторинна культуромовна особистість, викладач НМ, який уміє навчити іноземної мови та бути посередником між рідною і виучуваною мовою, зберігаючи свій “образ-Я”. Продуктивність соціальної діяльності залежить від когнітивно-пізнавальної, афективної та конативної характеристик індивіда, які сприяють формуванню базової культури особистості. За W. Pfeiffer виокремлено п’ять компонентів моделі культури: відомості про країну загалом (Landeskunde), відомості про соціальний устрій (Soziokunde), опис реалій побуту (Realienkunde), культура у формі мистецтва, літератури (Kulturkunde) тощо, відомості про мовні засоби (Sprachkunde).

Дотримуючись традиційності у методиці викладання ІМіК, на основі аналізу фахової літератури представлено загальнодидактичні та методичні принципи. Серед охарактеризованих принципів має провідне значення принцип наочності, коли освітній процес оснащений вербальними і невербальними засобами для мультимодального сприйняття і розуміння соціокультурних феноменів німецькомовних країн, а також для набуття культурознавчих знань. Принцип *індивідуалізації і самосвідомості* суб’єктів під час педагогічного процесу підсилюють *принцип творчості*, коли студенти є самовідповідальними за власний творчий навчальний шлях, маркуючи його своєю ідентичністю — “образом-Я”. Дотримання принципів *міждисциплінарної координації, комунікативності, урахування рідної мови і культури та принципу професійної спрямованості* формування МІКК майбутніх викладачів НМ уможливорює моделювання навчально-пізнавального й комунікативного середовищ, в яких здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти виступають відповідальними суб’єктами за власну індивідуальну творчу траєкторію, на шляху якої розглядаються й конкретизуються міжкультурні особливості оволодіння іншомовним спілкуванням у всіх видах мовленнєвої діяльності.

У розділі **“Процес формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності майбутніх викладачів німецької мови під час самостійної роботи”** охарактеризовано СР як організаційну форму навчання ІМіК у ЗВО, домінуюча роль якої належить індивідуалізованому особистісно-діяльнісному процесу оволодіння МІКК майбутніми викладачами НМ. Автономна СР у навчально-пізнавальній діяльності визначається як вищий ступінь самовідповідальності за організацію власного освітнього процесу, де активна творчість майбутніх викладачів НМ забезпечується знаннями

навчальних стратегій, методами і технологіями з метою оптимізації самостійного формування МІКК у сукупності її компонентів.

На основі проаналізованої фахової літератури виокремлено структуру СР та сформульовано дефініцію як основоположного регулятора для організації навчально-пізнавальної діяльності в аудиторних і позааудиторних умовах освітнього іншомовного процесу. *СР* детермінуємо як *вид самостійної навчальної діяльності і форму організації самостійного учіння студентів, під час якого вони з певною часткою самостійності і повною мірою самовідповідальності в умовах інтенсивного навчання формують навички і вміння, здобувають знання та культурно-історичний досвід з метою самостійного досягнення цілей МІКК і її реалізації у повсякденному і професійному житті, виявляючи навички конструювання нових знань та їх залучення до певних сфер спілкування за нових обставин*. Автономність підсилює СР і створює учасникам нові можливості зберігати власну навчальну позицію, вибудувувати індивідуальну траєкторію оволодіння НМіК, урахувавши свої індивідуально-типологічні особливості.

Відповідно до структури і видів СР визначено методи і технології навчання МІКК, доцільність яких визначається умовами, цілями й аспектами змісту формування МІКК. Описано низку інтерактивних методів у контексті інноваційного підходу до використання засобів і технологій навчання і вивчення ІМіК. Серед них виокремлено метод проблемного навчання і метод проєктів, технології мовного портфолію й культурного асимілятора, тандем-метод, що слугує передумовою міжособистісного, міжкультурного спілкування у контексті діалогу культур. Метод проблемного навчання є невід'ємним компонентом кожної із запропонованих технологій, чия роль – інтенсифікувати набуття знань, формування навичок і вмінь під час здійснення мисленнєво-мовленнєвих дій НМ під час СР. Наведено зразки використання технологій навчання в організації та моделюванні іншомовного середовища.

Інформаційно-комунікаційна технологія поєднує низку технологій навчання задля отримання й обміну інформацією між комунікантами різних лінгвокультур, що розширює культурний світогляд мовної особистості та поглиблює її знання щодо усвідомлення національних мовно-мовленнєвих особливостей носіїв НМіК.

У ході дослідження розглянуто низку засобів навчання для викладача і для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти з метою забезпечення успішного оволодіння ними МІКК. Науково-технічний потенціал іншомовної освіти сприяв виокремленню інтернет-технологій як інноваційних засобів навчання, що забезпечує соціалізацію, групування, взаємодію між учасниками, розкутість у здійсненні німецькомовних дій. Серед засобів наочності виокремлено аудіо- і відеоматеріали, мультимодальність яких стимулює сприйняття і розуміння іншомовного матеріалу. Майстерність викладача НМ наповнює освітній іншомовний процес автентичністю національно-культурної складової за рахунок особистісного “образу-Я” та ведення педагогічного дискурсу як взірця міжкультурної комунікації.

Представлений методологічний інструментарій став підґрунтям для розроблення системи вправ і завдань з метою формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час їхньої СР. Критерії вправ запропоновано у руслі дослідження Н. Склярєнко, номенклатуру яких визначено спрямованістю на прийом або видачу інформації, комунікативністю, рівнем керування діями, наявністю / відсутністю ігрового компонента, наявністю / відсутністю наочно-ілюстративних опор, способом виконання вправи, емоційно-вольовою, культурологічною та професійною спрямованостями. Вагомою характеристикою вправи є емоційно-вольовий аспект, який спонукає вчитися створювати дискурс, де конвенціональний знак виступає визначальним.

Система вправ охоплює чотири підсистеми відповідно до видів мовленнєвої діяльності, містить культурологічний компонент і сприяє навчанню виокремлювати міжкультурний аспект у німецькомовному спілкуванні. Формування МІКК майбутніх викладачів НМ відповідно до системи вправ базується на рецептивному, репродуктивному і творчому (продуктивному) етапах.

Запропоновані вправи і завдання є більшою мірою умовно-комунікативні та комунікативні, а відповідно до сприйняття і продукування інформації – рецептивні, репродуктивні та продуктивні. Наведено вправи і завдання як зразки для моделювання культуровідповідного середовища НМ.

Представимо схематично систему вправ і завдань з урахуванням зазначених характеристик для формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час їхньої самостійної роботи у табл. 2.

Таблиця 2

Система вправ і завдань для формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності майбутніх викладачів німецької мови під час самостійної роботи

Підсистема вправ і завдань		Групи вправ і завдань для:
В аудіюванні	A1	Для формування і удосконалення мовленнєвих навичок аудіювання A1a – удосконалення слухо-вимовних, ритміко-інтонаційних навичок із урахуванням регістру мовлення; A1б – удосконалення фонетико-орфоепічних навичок на рівні тексту; A1в – формування лексико-граматичних навичок з урахуванням національно-культурних характеристик; національних варіантів німецької мови;

В аудіюванні	A2	Для формування і удосконалення навичок і умінь з поглибленими знаннями культурологічного аспекту в аудіюванні	<p>A2a – підготовки сприйняття і розуміння текстів відповідно до різних видів аудіювання;</p> <p>A2б – розвитку і удосконалення умінь аудіювання текстів різних жанрів і типів;</p> <p>A2в – формування навичок і вмінь аудіювання, сприймання відеотекстів з метою навчання невербальної поведінки комунікантів;</p> <p>A2г – порівняльного міжкультурного аналізу явищ рідної української та німецької мов;</p> <p>A2д – умінь інтерпретувати тексти, медіатексти з позиції німецькомовної дискурс-спільноти;</p> <p>A2е – умінь розпізнавати на слух автентичне мовлення, національні варіанти німецької мови;</p>
У говорінні	Г1	Для формування мовленнєвих навичок говоріння	<p>Г1а – формування лексико-граматичних навичок у ДМ і ММ;</p> <p>Г1б – формування навичок розпізнавання і використання національно–культурних мовно культурних явищ;</p> <p>Г1в – виокремлення міжкультурного аспекту на рівні вербального і невербального спілкування</p> <p>Г1г – формування соціально-афективних стратегій ведення дискурсу;</p> <p>Г1д – формування навичок дотримуватись комунікативно-риторичної якості мовлення;</p> <p>Г1ж – формування умінь дотримання національного стилю німецької мови;</p> <p>Г1з – для формування умінь творчої реалізації міжкультурного змісту усної комунікативної діяльності;</p>
	Г2	Для формування і розвитку умінь діалогічного мовлення	<p>Г2а – оволодіння уміннями використовувати діалогічні єдності;</p> <p>Г2б – формування умінь ведення різних типів діалогів із дотриманням національно-культурних правил комунікативної поведінки;</p> <p>Г2в – поглиблення знань щодо дій з дотриманням національного етикету;</p> <p>Г2д – формування умінь ведення дискурсу відповідно до комунікативних актів;</p> <p>Г2ж – формування умінь актуалізації когнітивних і метакогнітивних стратегій;</p>

	Г3	Для формування і розвитку умінь монологічного мовлення	<p>Г3а – формування умінь використання засобів міжфразового зв'язку під час монологу;</p> <p>Г3б – формування навичок формулювати мінімонологи – повідомлення, міркування, опис;</p> <p>Г3в – формування навичок для оволодіння монологом під час презентації проєкту;</p> <p>Г3г – формування умінь самостійного продукування різних типів монологу;</p> <p>Г3д – формування умінь актуалізації когнітивних і метакогнітивних стратегій;</p>
У читанні	Ч1	Для формування і удосконалення мовленнєвих навичок читання	<p>Ч1а – формування навичок розпізнавати і розуміти національно-культурні характеристики текстів;</p> <p>Ч1б – формування рефлексивно-оцінювальних навичок сприйняття і розуміння інформації;</p> <p>Ч2в – порівняльного міжкультурного аналізу явищ рідної української та німецької мов;</p>
	Ч2	Для формування і удосконалення навичок і умінь з поглибленими знаннями культурологічного аспекту в читанні	<p>Ч2а – розвитку умінь сприймання і розуміння текстів відповідно до різних видів читання;</p> <p>Ч2б – поглиблення знань міжкультурного характеру у процесі порівняння текстоутворюючих засобів у рідній і німецькомовних культурах;</p> <p>Ч2в – розвитку вмінь інтерпретувати тексти, медіатексти з позиції німецькомовної дискурсу-спільноти;</p>
У письмі	П1	Для формування і удосконалення мовленнєвих навичок письма	<p>П1а – формування навичок використання лексико-граматичних засобів на рівні тексту;</p> <p>П1б – формування навичок використання засобів міжфразового зв'язку;</p> <p>П1в – формування навичок щодо актуалізації комунікативних стратегій для ведення дискурсу;</p>
	П2	Для розвитку умінь письма з поглибленими знаннями культурологічного аспекту в письмі	<p>П2а – розвитку умінь написання різних типів текстів;</p> <p>П2б – розвитку умінь дотримання національного стилю у писемному мовленні;</p> <p>П2в – розвитку вмінь написання наукових текстів і листів різних офіційних форм;</p> <p>П2г – формування умінь актуалізації когнітивних і метакогнітивних стратегій;</p> <p>П2д – поглиблення знань щодо національно-культурних особливостей оформлення письмових текстів</p>

Продемонструємо вправи і завдання для навчання продуктивних і рецептивних видів мовленнєвої діяльності НМ.

Приклад 1 вмотивованої, комунікативної рецептивної вправи з культурологічною, емоційно-вольовою складовою, без ігрового компонента, з опорою, повною автономією для розвитку навичок і вмінь аудіювання.

Мета: удосконалення умінь аудіювання (А26).

Приєм: перегляд відео і прослуховування інформації до підтеми “Глобалізація і локалізація”.

Комунікативна ситуація: Margot Käßmann sagt, Globalisierung sei nicht nur eine Frage von Wirtschaft und Politik, sondern eine Frage der Vernetzung der Zivilgesellschaft - von Menschen für Menschen.

Завдання: Verfolgen Sie den Link <https://studyflix.de/wirtschaft/globalisierung-vor-und-nachteile-1909> und sehen Sie sich ein Video an und hören Sie sich die Information an. Informieren Sie sich über die Globalisierung in der Welt. Legen Sie eine kognitive (mentale) Karte (z.B. ein Mind Map, eine Wissenslandkarte usw.) an, damit Sie einen Prozess der Globalisierung anschaulich in Überblick nehmen können. Schreiben Sie die Schlüsselwörter und Hauptinformationen auf.

Insofern würden Sie den Worten von Margot Käßmann zustimmen? Arbeiten Sie in Gruppen. Präsentieren Sie Ihre Ergebnisse im Plenum.

Спосіб виконання: індивідуально / у мінігрупах.

Контроль: взаємоконтроль.

Приклад 2 вмотивованої, комунікативної рецептивно-репродуктивної вправи з культурологічною, емоційно-вольовою складовою, без ігрового компонента, із наявністю опори, повною автономією для розвитку навичок і вмінь монологічного мовлення.

Мета: удосконалення умінь монологічного мовлення (Г36).

Приєм: вибір афоризмів, цитат; висловлення думки у формі монологу-повідомлення.

Комунікативна ситуація. Globale Mobilität ist eines der größten Phänomene des 21. Jahrhunderts. Kulturbewusstsein, faktisches Wissen über das Zielland und seine Vergangenheit sind wesentliche Voraussetzungen, um in der neuen Umgebung richtig anzukommen und dort stabile Beziehungen zu bilden. Das erworbene Wissen über die kulturelle Prägung versetzt uns in die Lage, wertschätzend und respektvoll mit unseren neuen Nachbarn, Arbeitskollegen oder Gesprächspartnern zu kommunizieren und dabei Missverständnisse zu vermeiden.

Aufgabe. Gehen Sie auf die Internetseite https://www.aphorismen.de/suche?f_thema=Kultur und suchen Sie die drei Ihrer Meinung nach passenden Aphorismen oder Zitate zur Kultur heraus. Z.B. *Von den Kulturen zählt nur eine: das Sich Bemühen, Mensch zu sein.* Entwickeln Sie Ihre Gedanken anhand der Herausgefundenen. Berichten Sie im Plenum.

Спосіб виконання: індивідуально / у мінігрупах.

Контроль: самоконтроль / контроль у мінігрупах.

Приклад 3 вмотивованої, комунікативної продуктивної вправи з культурологічною, емоційно-вольовою складовою, без ігрового компонента, із

опорою, повною автономією, для розвитку писемномовленнєвої компетентності з теми “Мистецтво”.

Мета: формування умінь письма на міжкультурному рівні (П26)

Приєм: написання електронного листа до австрійської газети “Kronen Zeitung”.

Комунікативна ситуація. Sie haben Lust, die ukrainische Kunst zu popularisieren. Ihre Meinung ist bei der “Kronen Zeitung” in Österreich immer willkommen. Der Vergleich der ukrainischen und österreichischen Kulturen und zwar die Sprache der Malerei kann ein interessantes Thema für die Zeitung sein. Ihr Leserbrief wird unter dem Titel “Das freie Wort” veröffentlicht. Folgen Sie dem Link <https://www.krone.at/588161> um einen Beitrag zukommen zu lassen. Ihrem Wunsch nach könnten Sie den Beitrag gleich texten.

Schreiben Sie 200 Wörter.

Спосіб виконання: індивідуально

Контроль: самоконтроль

Приклад 4 вмотивованої, умовно-комунікативної рецептивно-репродуктивної вправи з культурологічною, емоційно-вольовою складовою, без ігрового компонента, із опорою, повною автономією, для розвитку компетентності у читанні з теми “Емпатія – мистецтво”.

Мета: розвиток умінь читання на міжкультурному рівні (Ч16)

Приєм: читання тексту; доповнення пропущеної інформації.

Комунікативна ситуація. Empathie heißt die Kunst, die anderen zu verstehen, oder die Empathie ist die Kunst des Einfühlens. Empathisch sein, sich in eine andere Person wirklich einfühlen, ist ein Vorgang, an dem Leib und Seele, Herz und Verstand gleichermaßen beteiligt sind.

Завдання. Gehen Sie auf die Internet-Seite <https://unterricht.schule/lueckentext-material/psychologie/empathie>. Lesen Sie den Text und ergänzen Sie die im Kasten angegebenen Wörter in die richtigen Lücken.

Спосіб виконання: індивідуально / у мінігрупах.

Контроль: самоконтроль, взаємоконтроль.

Науково-теоретичне обґрунтування методики формування МІКК майбутніх викладачів НМ зумовило потребу виокремити підсистему вправ і завдань для професійно спрямованої діяльності. Сконцентровано увагу на оволодінні здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти уміннями розв’язувати наукові і фахові завдання, застосовуючи комунікативні здібності на рівні міжкультурної комунікації. Описано можливі методи і прийоми на основі використання засобів навчання для формування рецептивних, репродуктивних і продуктивних навичок і вмінь під час виконання умовно-комунікативних і комунікативних вправ і завдань. Сформульовано цілі та зазначено групи вправ, що становить цілісну підсистему для формування професійно спрямованих навичок і вмінь, де професійний та міжкультурний аспекти відцентровуються і самостійно тематизуються майбутніми викладачами НМ. Наведемо приклади вправ, які демонструють навчання спілкування на *рецептивному етапі* та мають культурологічний, філологічний і науково-дослідницький компоненти.

Приклад 1 вмотивованої, комунікативної рецептивної вправи з культурологічною, емоційно-вольовою складовою, із ігровим компонентом, з опорою, повною автономією для розвитку компетентності у читанні / аудіюванні та з професійною спрямованістю.

Цілі: формування умінь вибіркового аудіювання / читання; навичок використання медіаграмотності з теми “Звичаї і традиції”

Прийом: добір текстів для аудіювання/читання в інтернеті

Завдання. Als Lehrkraft sollten Sie einen Hörtext / Lesetext zum Thema “Sitten und Bräuche” vorbereiten. Ihre Studierenden haben ein großes Interesse an den Familientraditionen, die sich viele Schweizer / Österreicher / Deutsche halten. Kochrezepte, Speisekarten oder Werbetexte lassen Sie gewisse Traditionen erkennen. Nutzen Sie die Internet-Ressourcen, wenn es nötig ist. Als Hilfe steht Ihnen der Blog <http://verasviridjuk.blogspot.com/> zur Verfügung.

Спосіб/місце виконання: індивідуально/ в парах; аудиторна / позааудиторна робота.

Контроль: самоконтроль.

Приклад 2 вмотивованої, умовно-комунікативної рецептивно-репродуктивної вправи з культурологічною, емоційно-вольовою складовою, з ігровим компонентом, із опорою, повною автономією для розвитку компетентності у читанні та з професійною спрямованістю.

Мета: формування лексичної компетентності; зняття лексичних труднощів під час рецепції тексту з теми “Цінності і потреби людини”.

Прийом: читання приказок і зіставлення їх змісту із цінностями людей

Завдання. Als Lehrkraft sollten Sie vor dem Lesen / Hören lexikalische Einheiten präsentieren, indem Sie den bevorstehenden Text vorentlasten können. Welche Werte sind von großer Bedeutung? Lassen Sie die Studierenden die Sprichwörter mit den Substantiven verbinden. Was für einen Sinn haben die Sprichwörter? Ein Sprichwort kann sich auf mehrere Werte beziehen. Vergleichen Sie mit Ihrer Muttersprache.

Substantive: Fleiß, Effizienz, Geduld, Hoffnung, Optimismus, Zuversicht, Arbeit, Ruhe, Toleranz;

Sprichwörter: Morgenstund hat Gold im Mund. Kommt Zeit, kommt Rat. Jeder Topf findet seinen Deckel. Steter Tropfen höhlt den Stein. Irren ist menschlich.

Спосіб виконання: індивідуально; обговорення у парах/ мінігрупах.

Контроль: самоконтроль за допомогою ключів.

Приклад 3 вмотивованої, комунікативної продуктивної вправи з культурологічною, емоційно-вольовою складовою, із ігровим компонентом, із опорою, повною автономією для розвитку компетентності у читанні та з професійною спрямованістю.

Цілі: формування умінь читацької компетентності; навичок і вмінь пошуково-дослідницької діяльності.

Прийом: ознайомлення із країнознавчою публіцистичною літературою

Завдання. Sie sind Lehrkraft. Ihre Aufgabe ist, den Unterricht mit der kulturwissenschaftlichen Dominante zu erteilen. Folgen Sie den Linken <https://www.vitaminde.de/leseproben.html>; <https://derweg.org/>. Analysieren Sie

Medienmaterialien nach dem Modell der Landeskultur und zwar: Landeskunde; Sozialkunde; Realienkunde; Kulturkunde; Sprachenkunde. Sammeln Sie kulturbezogene Informationen angemessen dem Gesprächsthema Ihrer Studierenden.

Спосіб / місце виконання: індивідуально; позааудиторна робота.

Контроль: самоконтроль.

У контексті наукового дослідження витлумачуємо *навчання професійно спрямованого спілкування як здатність фахівця здійснювати професійно значущі дії в межах виконання фахових завдань, у процесі чого реалізуються навички й уміння міжкультурної комунікації, яка забезпечується володінням семантичними конвенціональними засобами із дотриманням національно-культурних вимог соціуму*. Реалізація підсистеми вправ і завдань для формування професійно спрямованої компетентності майбутніх викладачів НМ під час СР відбувається за допомогою адекватно виокремлених методів, технологій і засобів навчання, зокрема інтернет-технологій, методу діалогу культур.

Закцентовано увагу на формуванні вмінь *друкованого мовлення, що є* одним із завдань у час науково-технічного прогресу й навчання специфіки каналу комунікації, що зумовлено застосуванням інноваційних, зокрема інформаційно-комунікаційних технологій навчання. Автентична соціально-комунікативна ситуація створює студентам магістратури національно-культурне середовище, в якому функціонують соціальні правила і норми комунікативної писемномовленнєвої поведінки.

Приклад 1 мотивованої, комунікативної продуктивної вправи з культурологічною, емоційно-вольовою складовою, без ігрового компонента, з опорою, повною автономією для розвитку компетентності у письмі та з професійною спрямованістю.

Мета: удосконалення умінь написання повідомлення.

Приєм: написання ряду завдань, які будуть порушені у доповіді.

Завдання: Sie arbeiten an Ihrem Vortrag für das Webinar “Entfalte dein Kulturbewusstsein”. Beginnen Sie mit der Einleitung des Vortrags. Gehen Sie auf die folgenden Punkte ein:

- Einstieg ins Thema, um das Interesse des Zuhörers zu wecken;
- Hauptthema kurz nennen;
- Gliederung des Referats zeigen.

Спосіб виконання: індивідуально / у малих групах.

Контроль: самоконтроль / контроль у групі.

Підсистема вправ і завдань для формування професійно спрямованої компетентності є інструментом для забезпечення освітнього процесу з метою опанування МІКК під час СР, на основі чого майбутні викладачі НМ набувають здатності аналізувати власну професійну компетентність і вибудовувати індивідуальну програму подальшого професійного зростання в контексті міжкультурної комунікації.

У розділі **“Система контролю результатів формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності під час самостійної роботи”** розглянуто формувальний контроль, який

характеризується перманентністю упродовж вивчення курсу НМ, і здійснюється для удосконалення прийомів формування іншомовного спілкування та покращення умов використання методів і технологій навчання. Описано об'єкти контролю, які становлять у своїй сукупності концептуальну парадигму формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час їхньої СР. До об'єктів контролю віднесено знання, навички і вміння відповідно до кожної компетентності і субкомпетентності німецькомовного спілкування та наведено види вправ як домінанти для перевірки рівня сформованості певної компетентності. Об'єкти контролю корелюють із цілями і змістом формування МІКК, що забезпечує успішне досягнення комунікативної мети – оволодіння ІМіК, взагалі, та МІКК, зокрема, у контексті діалогу культур.

Формувальний контроль реалізується систематично у єдності його функцій: навчальної, діагностичної, розвивальної та прогностичної, що корелює із здійсненням рефлексії на результат виконаних завдань, наслідком чого є оптимізація освітнього іншомовного процесу під час СР з метою формування МІКК майбутніх викладачів НМ. Доцільність використання певних метакогнітивних і когнітивно-комунікативних стратегій під час формувального контролю впливає на результативність підсумкового контролю. Засобами формувального контролю стали вправи і завдання, а також тестові завдання, тематика яких відповідає робочій програмі з практичного курсу НМ та співвідноситься із рівневою підготовкою компетентних користувачів мови.

На основі визначених об'єктів контролю представлено підсумковий (сумативний) контроль і можливості його ефективної реалізації відповідно до видів мовленнєвої діяльності. Зміст контролю / самоконтролю розглянуто з урахуванням вимог Типової програми з НМ для ЗВО. Зазначено об'єкти тестування, зокрема говоріння, письмо, аудіювання і читання, із прикладами можливих тестів, специфіка яких характеризується міжкультурним аспектом у здійсненні німецькомовного спілкування. Щодо шкали оцінювання / самооцінювання, то вона витікає із кредитно-модульної системи, яка трансформується у національну оцінку.

Для забезпечення якісної підготовки до підсумкового контролю запропоновано використовувати в іншомовному пізнавальному процесі навчальний мовний щоденник, зміст якого охоплює навички і вміння, якими майбутні викладачі НМ оволодівають у процесі формування МІКК, що доповнює зміст навчально-методичних матеріалів міжкультурного мовного портфолію, яке було розроблене дисертанткою. За допомогою оцінювальних дескрипторів, укладених на основі Європейського мовного портфолію, “Я умію добре”, “Я умію”, “Треба повторити” виконується моніторинг рівня сформованості навичок і вмінь ІКК у контексті міжкультурної комунікації, що робить навчально-пізнавальну діяльність здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти прозорою, і скеровує їх на удосконалення мисленнєво-мовленнєвих дій відповідно до виду мовленнєвої діяльності.

Зроблено акцент на науково-дослідницькій діяльності майбутніх викладачів НМ, яка взаємопов'язана із формуванням і удосконаленням навичок і вмінь МІКК, зокрема умінням написання кваліфікаційної випускової роботи.

Комунікативна компетентність як стратегічна мета передбачає імпліцитне та експліцитне формування навичок і вмінь елітарної мовної особистості, яка характеризується здатністю ефективно здійснювати науковий дискурс.

З метою реалізації формувального і підсумкового контролю описано критерії і параметри оцінювання / самооцінювання усіх видів мовленнєвої діяльності. Критерії оцінювання / самооцінювання визначено, виходячи із ознак культурної вторинної мовної особистості. Для оцінювання / самооцінювання говоріння і письма виокремлено такі критерії: *змістовність, доречність, точність, логічність і послідовність, правильність і чистота мовлення*. На основі мовних і мовленнєвих ознак аудіювання / читання сформульовано критерії для їх оцінювання / самооцінювання, зокрема: *правильність, повнота і точність розуміння тексту; розуміння культурно-ціннісного комунікативного наміру тексту; усвідомлення емоційно-естетичного фактору впливу; зміни на особистісному рівні, виразність читання (лише для читання)*. Відповідно до кожного із критеріїв сформульовано параметри і бали оцінювання / самооцінювання, які у своїй сумі становлять оцінку за 100-бальною шкалою відповідно до кредитно-модульної системи.

Для поглибленої усвідомленості реалізації знань, навичок і вмінь міжкультурної компетентності під час оцінювання / самооцінювання іншомовних досягнень пропонується здобувачам другого (магістерського) рівня бланк для самоконтролю щодо реалізації міжкультурної компетентності під час СР, який опрацьовується студентами протягом усього курсу навчальної дисципліни НМ (табл. 3).

Таблиця 3

Бланк для самоконтролю рівня сформованості міжкультурної компетентності під час самостійної роботи

Умовні позначення:*** — Умію дуже добре; ** — Умію добре; * — треба удосконалити

Об'єкти самоконтролю	** *	* *	*
<p align="center">У межах культурологічного аспекту</p> <p>умію: набувати знання про культуру рідної та німецькомовних країн; бути свідомим /свідомою щодо культурної асиміляції відповідно до стандартних життєвих ситуацій; розвивати допитливість, відкритість і розуміння до чужих культурних проявів; критично перевіряти і розвивати розуміння щодо чужої життєвої позиції; шляхом консенсусу розв'язувати складні комунікативні задачі у нестандартних комунікативних умовах; виокремлювати компоненти власної і чужої культури, зокрема символи, героїв, ритуали, цінності;</p>			

<p>згідно із комунікативним аспектом аналізувати хід дискурсу: наскільки висловлювання відображає дійсність ситуації у національно-культурних умовах; використовувати когнітивно-комунікативні здібності у різних сферах спілкування із урахуванням розбіжностей і спільного між національно-культурними феноменами; дотримуватись норм комунікативної поведінки, мовленнєвого етикету рідної та німецькомовних країн; усвідомлювати інформацію про культурні цінності і світоглядні уявлення у рідній та чужих культурах; бути посередником між рідною і німецькомовною культурами; згідно із культурним релятивізмом (ставленням - відношенням) за допомогою знань міжкультурного аспекту пояснити, як традиції позначаються на соціально зумовлений досвід народу у власній і чужих культурах; взаємодіяти під час спілкування із представниками німецькомовних культур і долати при цьому труднощі, пов'язані із стереотипами і упередженнями; взаємопов'язувати мову і культуру з погляду на культурно-специфічні лексико-фразеологічні одиниці; поводити себе у німецькомовному середовищі, пристосовуватись до чужих комунікативних ситуацій; обмінюватись досвідом у різних життєвих ситуаціях із представниками німецькомовних культур і збагачуватись через розширення мовної картини світу, поглиблення світоглядних знань, усвідомлення національної ментальності</p>			
---	--	--	--

Успішність СР залежить від методів і технологій навчання, навчальних засобів, серед яких посідає одне із важливих місць європейське мовне портфоліо, як інструмент стимулювання інноваційної технології навчання. Охарактеризовано мовне портфоліо як засіб для контролю відповідності завдання отриманому результату. З'ясовано його переваги в освітньому процесі для викладача і студентів магістратури. Функція рефлексії мовного портфоліо забезпечує можливість студентам здійснювати моніторинг результатів навчально-пізнавальними дій; допомагає спостерігати за поетапністю ефективного формування іншомовних навичок і вмінь. Міжкультурне мовне портфоліо – це комплект документів, що складається з трьох частин: паспорта, мовної біографії його користувача та дос'є. У нинішніх умовах зміст мовного портфоліо варіюється відповідно до навчально-методичних матеріалів, підручника / навчально-методичного комплексу і навчальних потреб, регламентованими робочою програмою з дисципліни НМ. Формат мовного портфоліо визначається практичністю і зручністю у користуванні студентів. Він

може бути паперовим або електронним. Платформою для розроблення мовного портфоліо може слугувати будь-яке інтернет-середовище, наприклад: блог, канва, гугл-документ, навчальна платформа Moodle. Наведені зразки бланків для самооцінювання які входять до другого розділу мовного портфоліо “Мовної біографії”. “Мовний паспорт” у мовному портфоліо є частиною самовизначення власних досягнень, які слугують для самоствердження і самоідентифікації культурної вторинної мовної особистості у контексті набутих знань і сформованих іншомовних навичок і вмінь. Розділ “Мої успіхи” (Досьє) належить безпосередньо здобувачами другого (магістерського) рівня вищої освіти, який наповнюється їхніми власними здобутками, що увиразнює результативність у навчанні, зокрема у міжкультурному спілкуванні.

У розділі “*Дослідно-експериментальна перевірка ефективності методичної системи формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності майбутніх викладачів німецької мови під час самостійної роботи*” описано організацію і проведення методичного експерименту, реалізовано статистичну обробку та інтерпретацію отриманих результатів, а також здійснено розроблення методичних рекомендацій щодо організації процесу формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час їхньої СР.

Метою експерименту стала перевірка ефективності розробленої методики формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час СР. У ході підготовки до експериментального навчання було сформульовано робочу *гіпотезу*, зміст якої зводився до того, що рівень С2 володіння МІКК майбутніх викладачів НМ під час їхньої СР можливо забезпечити за умов: *використання* концептуальних ідей методичної системи формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час їхньої СР, яка ґрунтується на особистісно-, комунікативно-діяльнісному, компетентнісному, ситемному та культурологічному підходах, а також низки принципів, що витікають із зазначених підходів; *упровадження* спеціально відібраного змісту навчання з культурологічною складовою та розробленої системи вправ і завдань на основі автентичного матеріалу із урахуванням професійно спрямованої діяльності та послідовним їх використанням на трьох етапах навчання, що відтворює природний процес здійснення когнітивно-комунікативних іншомовних дій. При цьому забезпеченість рівня сформованості МІКК під час СР буде вищим, якщо формування *професійно* спрямованих навичок і *контрольно-оцінювальний* блок навчання студентів магістратури будуть передувати розвитку в них іншомовних комунікативних цільових умінь міжкультурного спілкування.

Методичний експеримент мав вертикально-горизонтальний характер, був відкритим, природним і відповідав змісту практичної дисципліни НМ.

Експериментальне навчання відбувалось на базі Університету Григорія Сковороди в Переяславі, Волинського національного університету імені Лесі Українки, Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, Київського національного лінгвістичного університету, у якому взяли участь 30 здобувачів другого (магістерського рівня) вищої освіти.

Експериментальне навчання тривало один семестр на заняттях з “Практичного курсу німецької мови” за загальним розкладом у межах виучуваного німецькомовного матеріалу. Експериментальне навчання охоплювало розвідувальний, основний та післяекспериментальний етапи.

Під час розвідувального етапу з’ясовано рівень готовності здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти до участі в експериментальному навчанні та виокремлено тематичний блок іншомовної діяльності, який став предметом для спілкування НМ у другому семестрі 2022-2023 навчального року. З метою оптимізації експериментального навчання здійснено анкетування учасників, що стало запорукою удосконалення і розширення змісту навчально-методичного матеріалу.

У першій фазі навчального експерименту сформовано ЕГ1 та ЕГ2, здійснено передекспериментальний зріз для визначення рівня сформованості навичок і вмінь МІКК майбутніх викладачів НМ для порівняння із рівнем, який описано після завершення методичного експерименту.

До неварійованих умов експериментального навчання відносимо: кількість студентів у групах ЕГ1 та ЕГ2; експериментатор; завдання до- і післяекспериментальних зрізів; вправи і завдання у міжкультурному мовному портфоліо для формування МІКК; тривалість експериментального навчання, критерії оцінювання.

Варійованою умовою експериментального навчання була послідовність структурних блоків розробленою дисертанткою міжкультурного мовного портфоліо “Sprachliche Begegnungen durch interkulturelle Kommunikation: Interkulturelles Sprachenportfolio für angehende Lehrkräfte” (<http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/discover>), зокрема виконання вправ і завдань для формування МІКК на основному етапі опрацювання німецькомовного матеріалу.

Виконані студентами магістратури завдання дали підстави перевірити й проаналізувати набуті ними знання, сформовані навички і вміння у процесі перед- і післяекспериментального зрізів, що засвідчило позитивну динаміку навчання під час СР, і мало підтвердження через математичне обчислення даних. Передекспериментальний зріз показав, що середній коефіцієнт навченості у ЕГ1 та ЕГ2 у всіх видах мовленнєвої діяльності коливався від 0,62 до 0,67. Такі показники констатували однаковий і водночас недостатній рівень сформованості в рецептивних і продуктивних видах мовленнєвої діяльності здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти. Відповідно до післяекспериментальних результатів, зазначених у табл. 4, коефіцієнт навченості збільшився, що становило більше, ніж 0,7.

Середній коефіцієнт навченості у до- і післяекспериментальному зрізах у чотирьох видах мовленнєвої діяльності (передекспериментальний та післяекспериментальний зрізи)

Індекс групи	Мовленнєві діяльності та середній коефіцієнт навченості									
	Діалогічне мовлення		Монологічне мовлення		Аудіювання		Читання		Письмо	
	До	Після	До	Після	До	Після	До	Після	До	Після
ЕГ1	0,62	0,81	0,54	0,81	0,64	0,90	0,63	0,90	0,53	0,86
ЕГ2	0,64	0,82	0,65	0,80	0,67	0,86	0,65	0,84	0,65	0,80

Достовірність і об'єктивність отриманих емпіричних результатів були перевірені за допомогою багатofункціонального статистичного критерію ϕ^* – кутове перетворення Фішера. Доведено, що найефективнішим є перший варіант методики, який передбачав першочерговим кроком тематизацію міжкультурного мовного портфолію й усвідомлення його для формування професійно спрямованих навичок і вмінь, презентацію контрольно-оцінювального блоку із навчально-стратегічними засобами, що випереджують розвиток цільових компетентностей іншомовного спілкування на міжкультурному рівні (табл. 5). Відповідно до порівняльних характеристик середній коефіцієнт навченості становив у групах ЕГ1 та ЕГ2 більше, ніж 0,7 і мав приріст.

Таблиця 5

Середні показники рівня сформованості МІКК майбутніх викладачів НМ у продуктивних і рецептивних видах мовленнєвої діяльності під час післяекспериментального зрізу

Індекс групи	Середній коефіцієнт навченості					Приріст				
	ДМ*	ММ*	П*	А*	Ч*	ДМ*	ММ*	П*	А*	Ч*
ЕГ1	0,81	0,81	0,86	0,90	0,90	3,86	5,8	4,96	7	6,3
ЕГ2	0,82	0,80	0,80	0,86	0,84	4,24	3,2	3,08	4,4	4,9

ДМ* – діалогічне мовлення; ММ* – монологічне мовлення; П* – письмо;
А* – аудіювання; Ч* – читання

Доведено, що варіант методики в ЕГ1, де формування професійно спрямованих навичок і вмінь та ознайомлення із контрольно-оцінювальним блоком передувало розвитку іншомовних здібностей у контексті виучуваних

тем, домінує на противагу варійованій умові у ЕГ2. Проте, успішність спостерігається в обох експериментальних групах.

Навчальні іншомовні досягнення студентів магістратури оцінювались згідно із виокремленими критеріями і параметрами та опрацьовувались за допомогою методів математичної статистики.

Теоретичні положення і результати експериментального навчання дали змогу сформулювати методичні рекомендації щодо формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час СР.

ВИСНОВКИ

У дисертації визначено та обґрунтовано концептуальні засади формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час їхньої СР. У результаті проведеного дослідження теоретично узагальнено і вирішено наукову проблему фахової підготовки здобувачів друго (магістерського) ріння вищої освіти – майбутніх викладачів НМ, зокрема щодо формування МІКК під час СР, що виявляється у розробці методичної системи й у експериментальній перевірці її ефективності.

1. Досліджені національні державні та загальноєвропейські тенденції з розвитку сучасної іншомовної освіти дозволили охарактеризувати сучасний контекст професійної підготовки викладача НМ як культурної мовної вторинної особистості, яка вміє не лише формувати функціональні комунікативні компетентності, а й має здібності розвивати міжкультурний аспект у світлі діалогу культур.

Методологічною основою формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час СР були обрані основні положення особистісно-діяльнісного, комунікативно-діяльнісного, компетентнісного, культурологічного та системного підходів у взаємозв'язку із принципами, методами, технологіями та засобами навчання ІМіК. Психолого-педагогічні передумови дозволили окреслити навчально-пізнавальне середовище, у якому суб'єкт-суб'єктна взаємодія викладача НМ та магістрантів вибудовує педагогічний дискурс як взірець міжособистісного міжкультурного спілкування, де відцентровуються культурні характеристики комунікантів і зберігаються як маркери національної ідентичності.

2. За результатами аналізу наукової літератури з досліджуваної проблеми уточнено змістові характеристики міжкультурної комунікативної компетентності як основного інструмента соціальної інтеграції особистості в полікультурний простір, універсального знаряддя адекватного спілкування й рівноправної продуктивної взаємодії між представниками різних лінгвокультурних спільнот, з урахуванням їх самобутності та своєрідності, засобу налагодження контактів, досягнення взаєморозуміння, миру й прогресу. Міжкультурна компетентність презентована когнітивним, соціально-процесуальним, перцептивно-психологічним компонентами.

На основі аналізу науково-методичної літератури з'ясовано сутність МІКК як поняття «готовності майбутніх викладачів НМ до міжкультурної комунікації на рівні діалогу культур» й інтегрованої властивості культурної вторинної мовної особистості, яка охоплює відповідні знання, навички, вміння,

якості та цінності, позитивну мотивацію та налаштованість на міжкультурну взаємодію, що у комплексі забезпечують повноцінне, ефективне міжособистісне та професійне спілкування НМ на основі суб'єкт-суб'єктної взаємодії, співпраці, толерантності, емпатії, мобільності поведінки, креативності, відсутності етноцентризму, відкритості, готовності до діалогу, вмінні сприймати і розуміти інші культурні позиції та цінності. *Міжкультурне іншомовне спілкування або міжкультурна комунікація* ІМ забезпечує взаємодію між представниками рідної української культури та культур німецькомовного простору на основі усвідомлення ними національної, етнолінгвістичної приналежності та дотримання норм і правил, зумовлених соціально-історичним становленням народів і держав, поважаючи набуті цінності у процесі культурного розвитку.

Узагальнення наукових здобутків про сутність і роль автономного навчання уможливило формулювання власного бачення автономії у контексті особистісно-діяльнісного підходу до формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час СР. Автономію визначено як *соціальний процес, під час якого формуються навички і вміння, а також готовність регулювати, контролювати й оцінювати власну навчальну траєкторію, досягаючи ефективного результату*. Мультиmodalність пред'явлення німецькомовного навчального матеріалу запобігає фрустрації та зниженню мотиваційного ефекту під час самостійного здійснення навчально-пізнавальних дій; стимулює динамічний процес створення власної творчої навчально-пізнавальної траєкторії та моделювання освітнього іншомовного середовища.

Охарактеризовано сукупність педагогічних умов формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час СР, реалізація яких забезпечує ефективність методичної системи: орієнтованість на індивідуальну мотивацію; узгодженість цього процесу з соціальними запитами та актуальними тенденціями в освітній парадигмі; забезпечення міждисциплінарності у процесі формування МІКК; використання індивідуальної траєкторії учіння студентами магістратури; залучення неформального освітнього компонента у процес професійної підготовки майбутніх викладачів НМ (інноваційно-методичний фактор).

На філософсько-теоретичних засадах формування ціннісно-сміслового досвіду культурної вторинної мовної особистості було виокремлено лінгвістичний зміст МІКК майбутніх викладачів НМ, що інтеріоризувалося в концепцію укладання системи вправ і завдань.

3. На засадах компетентнісного підходу здійснено розбудову методичної системи формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час СР, яка охоплює мовні, мовленнєві лінгвосоціокультурну, дискурсивно-компенсаторну, навчально-стратегічну, міжкультурну та професійну компетентності. Зазначено цілі й завдання відповідно до компетентностей; виокремлено міжкультурний аспект німецькомовного спілкування, мета якого полягає в набутті знань про способи вираження цінностей у рідній і німецькій мовах, у формуванні мовної і культурної картини світу засобами НМ.

Теоретичний аналіз проблеми дослідження дав підстави визначити пріоритетні сучасні підходи до оволодіння МІКК, ураховуючи її специфіку,

спрямовану на комунікативну діяльність, яка перебуває у тісному зв'язку із культурою німецькомовних країн. У контексті культурологічного підходу охарактеризовано зміст міжкультурного компонента, який розглядається як засіб комунікації (зіставлення рідної української та німецької мов – вербальні, невербальні засоби); національний менталітет, до якого входять концептосфери та національне надбання. Виокремлено предметний та процесуальний аспекти змісту, реалізація яких відбувається у навчально-пізнавальному мікро- та макросередовищі на основі використання вправ і завдань.

4. Зміст і структура методичної системи формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час СР представлені в єдності методологічного, цільового, змістового, інструментального, контрольного-оцінювального складників. Представлено сучасні методи і технології німецькомовної підготовки майбутніх викладачів на рівні міжкультурної комунікації у контексті діалогу культур, які використовувалися в процесі експериментального навчання: метод проєктів, метод проблемного навчання, метод культурного асимілятора та діалогу культур, технологія використання мовного портфоліо, звернення до якого стало основним засобом удосконалення міжкультурних іншомовних комунікативних умінь майбутніх викладачів НМ під час СР, а також розвитку особистісно важливих рис, зокрема критичного й творчого мислення, активності, емпатичної здатності прислухатися до думки іншого, зокрема представників німецькомовних лінгвостільнот. Домінантними загальнодидактичними принципами для організації освітнього іншомовного процесу майбутніх викладачів НМ стали принципи комунікативності, урахування рідної мови і культури, взаємопов'язаного навчання мови і культури, наочності, індивідуалізації і самосвідомості, творчості, а також міждисциплінарної координації, що доповнює методичний інструментарій, покликаний формувати культуру мовлення та мовленнєві здібності майбутнього викладача НМ. Виокремлений мовний, комунікативний та етичний аспекти культури мовлення слугують основою для розбудови педагогічного та міжособистісного дискурсу німецькою мовою.

5. Методична система формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час СР є обґрунтованою сукупністю взаємопов'язаних складників: підходів, змісту, методів, засобів навчання, застосування яких має на меті розвиток як цільової німецькомовної комунікативної компетентності, так і культурної вторинної мовної особистості викладача НМ. Вона передбачає поетапне формування рецептивних і продуктивних видів мовленнєвої діяльності в аудиторних і позааудиторних умовах в автономному режимі. Відповідно до дидактичної моделі основними етапами методики стали рецептивний, рецептивно-репродуктивний і продуктивний (творчий). Розроблене міжкультурне мовне портфоліо передбачає самостійне використання майбутніми викладачами НМ під час СР. На кожному з визначених етапів ефективними методами навчання виступають групова, колективна, проєктна діяльність, спрямована на розв'язання практично значущих комунікативних завдань. Взаємопов'язане використання технологій та засобів навчання, серед яких міжкультурне мовне портфоліо уможливило організацію самостійної

роботи з метою оволодіння німецькомовним спілкуванням та набуття культурологічних знань.

Успішність виконання вправ і завдань залежить від адекватного вибору технологій навчання, оскільки технологія уможливує вибрати комуніканту той шлях, який забезпечить результативність іншомовних дій, в основі яких закладено національні цінності німецькомовних народів. Спонування до іншомовної діяльності здійснюється через систему вправ і завдань, автентичність природи яких полягає в моделюванні соціально комунікативних ситуацій, де проблемне завдання потребує набутих знань і сформованих умінь міжкультурної компетентності. Поетапність і мультимодальне сприйняття й розуміння німецькомовної інформації керується вправами і завданнями, що виокремлює цілеспрямований шлях в умовно-комунікативних і комунікативних діях. Набуття фахових знань, формування мовно-мовленнєвих навичок і вмінь професійно спрямованого використання перебуває у перманентному поєднанні із цільовою функцією НМ – взаєморозуміння суб'єктів спілкування на міжкультурному рівні. Розуміння важливості дискурсивно-конвенціональних знаків і реєстрів мовлення скеровується соціально комунікативними ситуаціями, в яких емоційно-вольовий критерій відіграє роль регулятора культуромовної особистості.

6. Вдосконалення мисленнєво-мовленнєвої діяльності студентів магістратури відбувається через призму концепції методичної системи, в якій пріоритетним напрямком є формування мовної, мовленнєвої, лінгвосоціокультурної, навчально-стратегічної, міжкультурної, професійної та дискурсивно-компенсаторної компетентностей, що становить МІКК в умовах підготовки майбутніх фахівців ІМіК.

Відповідно до структури і видів СР проведено дослідження методів, технологій і засобів навчання МІКК, доцільність яких визначається умовами, цілями й аспектами змісту формування МІКК. Описано низку інтерактивних методів у контексті інноваційного підходу до використання засобів і технологій навчання і вивчення ІМіК під час виконання вправ і завдань для формування МІКК майбутніх викладачів НМ, що є підґрунтям моделювання професійно спрямованого міжкультурного середовища в умовах СР. З'ясовано переваги методів навчання відповідно до здійснення когнітивно-пізнавальної діяльності у процесі міжкультурної комунікації.

Сформульовано цілі й зазначено групи вправ, що становить цілісну систему та підсистему вправ і завдань для формування МІКК, зокрема професійно спрямованих навичок і вмінь, де міжкультурний аспект відцентровується і самостійно тематизується майбутніми викладачами НМ, оскільки шлях до пізнання національної ментальності та національних духовно-матеріальних надбань народу пролягає через мову як символу культури, коду менталітету і як засобу спілкування у соціально значущих умовах (Савицька & Співак, 2019).

На основі аналізу літератури охарактеризовано види, типи вправ і завдань відповідно до мовленнєвої діяльності, які спрямовані на формування умінь розв'язувати наукові і фахові завдання, використовуючи комунікативні

здібності на рівні міжкультурної комунікації у світлі діалогу культур. Визначено критерії до вправ і завдань, а саме: 1) спрямованість на прийом або видачу інформації; 2) комунікативність; 3) вмотивованість; 4) рівень керування діями; 5) наявність / відсутність ігрового компонента; 6) наявність / відсутність наочно-ілюстративних опор; 7) спосіб виконання вправи; 8) культурологічна та 9) емоційно-вольова спрямованість.

7. Критерії якості навчальних досягнень студентів магістратури через формувальний і підсумковий контроль / самоконтроль, оцінювання / самооцінювання дають підстави майбутнім викладачам НМ бути заохоченими до самопізнання та самонавчання, що стимулює культурну вторинну мовну особистість формувати властивості національно-культурного мовця під час здійснення комунікативного акту дискурсивної діяльності НМ упродовж життя. На основі виокремлених об'єктів контролю та параметрів оцінювання передбачається адекватність дискурсивно-компенсаторних дій тих, хто бере участь у міжкультурному спілкуванні, та констатується їхня здібність бути культурною вторинною мовною особистістю.

З метою забезпечення якісної підготовки майбутніх викладачів НМ під час СР для формувального і підсумкового контролю запропоновано використовувати в іншомовному пізнавальному процесі навчальний мовний щоденник, прийоми якого є характерними діями європейського мовного портфоліо. За допомогою оцінювальних дескрипторів “Я умію добре”, “Я умію”, “Треба повторити” виконується моніторинг рівня сформованості навичок і вмінь ІКК у контексті міжкультурної комунікації, що робить навчально-пізнавальну діяльність студентів магістратури прозорою, і скеровує їх на удосконалення мисленнево-мовленневих дій відповідно до виду мовленнєвої діяльності. Розроблене міжкультурне мовне портфоліо стає доцільним засобом навчання майбутніх викладачів НМ під час СР, оскільки за його допомогою уможливорюється здійснювати діагностику рівня сформованості іншомовних навичок і вмінь, а також самоконтроль і самооцінювання рецептивних і продуктивних комунікативних умінь МІКК.

Описано критеріальні параметри, показники рівня сформованості німецькомовної комунікативної компетентності майбутніх викладачів НМ у всіх видах мовленнєвої діяльності. Критерії є спрямовані на визначення продуктивності здійснення німецькомовної міжкультурної діяльності й виокремлення характеристик культурної вторинної мовної особистості викладача НМ. Для оцінювання / самооцінювання говоріння і письма зазначено: *змістовність, доречність, точність, логічність і послідовність, правильність і чистота мовлення*. На основі мовних і мовленневих ознак аудіювання сформульовано критерії: *правильність, повнота і точність розуміння тексту; розуміння культурно-ціннісного комунікативного наміру тексту; усвідомлення емоційно-естетичного фактору впливу; зміни на особистісному рівні*. Критерії читання є ідентичними з критеріями аудіювання, проте виразність артикулювання, сценічне подання інформації ідентифікує його як окремий вид мовленнєвої діяльності.

8. Експериментальне навчання як емпіричний метод дослідження уможливило констатувати підтвердження висунутої гіпотези, що дало підстави стверджувати про доцільність упровадження методики формування МІКК майбутніх викладачів НМ в освітній процес ЗВО для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальностей В11 Філологія, спеціалізація В11.043 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – німецька та А4 “Середня освіта“, спеціалізація А4.022 Німецька мова та зарубіжна література. Модель організації іншомовної діяльності майбутніх викладачів НМ ґрунтується на поєднанні цільового, методичного, змістового, організаційного та контрольного-оцінювального компонентів. Відповідно до цільового компонента формуються практичні навички і вміння володіння НМ із урахуванням міжкультурного аспекту, що є підґрунтям для розвитку культурної вторинної мовної особистості майбутнього викладача НМ, посередника між рідною та німецькомовними лінгвокультурами, учасника суб’єкт-суб’єктної педагогічної взаємодії в умовах навчально-пізнавальної діяльності здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти, в яких мета – опанувати МІКК у сукупності всіх її складників.

Основним засобом формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час СР слугувало міжкультурне мовне портфоліо, розроблене за стандартом європейського мовного портфоліо, функція рефлексії якого забезпечує можливість здобувачам другого (магістерського) рівня вищої освіти безперервний моніторинг за власними навчально-пізнавальними діями; допомагає спостерігати за поетапністю ефективного формування іншомовних навичок і вмінь.

Наведені зразки бланків для самооцінювання, які входять до другого розділу мовного портфоліо “Мовної біографії” є частиною самовизначення власних досягнень, які слугують для самоствердження і самоідентифікації культурної вторинної мовної особистості у контексті набутих знань і сформованих іншомовних навичок і вмінь.

Дисертаційна робота є спробою розв’язання проблеми організації формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час СР спеціальностей В11 Філологія та А4 Середня освіта. Різні сегменти предметного і процесуального аспектів змісту у контексті культурологічного підходу, виокремлені в роботі, потребують поглибленого наукового дослідження з урахуванням викликів і потреб на фоні глобалізаційних процесів, що стане підґрунтям для створення нових підвалин наукових досліджень.

Проведене дослідження не претендує на повноту розкриття проблеми формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час навчання в університеті. Викладені теоретичні засади уможливають шляхи створення нових моделей формування МІКК у сучасному євроінтеграційному освітньому просторі та екстраполявання їх на навчання і вивчення інших ІМіК, де рідна мова і культура залишаються ідіоцентричними для пізнання нової мовної і культурної картин світу. Сучасна теоретично-обґрунтована методика й інноваційні технології навчання ІМіК слугують підґрунтям для укладання НМК, посібників, мовних міжкультурних портфоліо з метою здійснення міжкультурної

комунікації на рівні національної свідомості народів.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Свиридюк, В. П. (2024). *Формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх викладачів німецької мови під час самостійної роботи* [монографія] (Ред. О. Бігич). Видавничий центр КНЛУ.
2. Свиридюк, В. П. (2021). Комплекс вправ для формування у студентів-філологів навичок і вмінь розуміння варіантів німецької мови у процесі читання. *Іноземні мови*, 2, 36-43.
3. Свиридюк, В. П. (2021). Методичні передумови формування міжкультурної комунікативної компетентності під час самостійної роботи майбутніх викладачів німецької мови. *Вісник КНЛУ. Серія Педагогіка та Психологія*, 35, 14-23.
4. Свиридюк, В. П. (2022). Особливості фонетичної компетентності як складника міжкультурної комунікативної компетентності майбутніх викладачів німецької мови. *Вісник КНЛУ. Педагогіка та психологія*, 36, 27-35.
5. Свиридюк, В. П. (2022). Предметний аспект змісту формування міжкультурної комунікативної компетентності майбутніх викладачів німецької мови. *Іноземні мови*, 3-4, 11-18.
6. Свиридюк, В. П. (2022). Професійний портрет сучасного викладача німецької мови і культури. *Вісник КНЛУ. Педагогіка та психологія*, 37, 27-35.
7. Свиридюк, В. П. (2022). Використання методу проблемного навчання у процесі формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності майбутніх викладачів німецької мови. *Освіта. Інноватика. Практика*, 10, (5), 27-33. <https://oip-journal.org/index.php/oip/article/view/58>
8. Свиридюк, В. П. (2023). Система вправ і завдань для формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності майбутніх викладачів німецької мови. *Іноземні мови*, 2, 20-30.
9. Свиридюк, В. П. (2023). Мовний портфель як сучасний засіб навчання в умовах самостійної роботи майбутніх викладачів німецької мови. *Освіта. Інноватика. Практика: науковий журнал*. 11, (3), 32-38. DOI: <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol11i3-005>
10. Свиридюк, В. П. (2023). Формувальний контроль лексичної компетентності як складник міжкультурної комунікативної компетентності майбутніх викладачів німецької мови. *Вісник КНЛУ. Педагогіка та психологія*, 38, 85-94.
11. Свиридюк, В. П. (2023). Підсистема вправ для формування професійно спрямованої читацької компетентності майбутніх викладачів німецької мови під час самостійної роботи. *Іноземні мови*, 3, 3-13.
12. Свиридюк, В. П. (2023). Експериментальне навчання міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності майбутніх викладачів німецької мови під час самостійної роботи. *Освіта. Інноватика. Практика : науковий журнал*. 11, 3. 71-78.
13. Свиридюк, В. П. (2024). Методичні рекомендації щодо використання міжкультурного портфоліо майбутніми викладачами німецької мови під час

самостійної роботи. *Іноземні мови*, 2, 26-32.

14. Свиридюк, В. & Божок, С. (2024). Дидактико-методичні принципи навчання другої іноземної мови в закладах загальної середньої освіти: міжкультурний аспект. *Іноземні мови*, 1, 34-39.

15. Зєня, Л.Я., Борецька Г.Е. & Свиридюк, В. П. (2024). Професійна підготовка вчителя іноземної мови і зарубіжної літератури на другому (магістерському) рівні вищої освіти: зміст та структура освітньої програми. *Іноземні мови*, 3, 11-24.

16. Свиридюк, В. П. (2024). Формування професійно спрямованої писемномовленнєвої компетентності майбутніх викладачів німецької мови під час самостійної роботи. *Наукові інновації та передові технології. (Серія "Управління та адміністрування", серія "Право", Серія "Економіка", Серія "Психологія", Серія "Педагогіка")*. 11(39). 1527-1537.

17. Свиридюк, В., Гордєєва, А. & Лисенко К. (2024). Дидактичні передумови організації самостійної роботи для формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності студентів магістратури. *Освіта. Інноватика. Практика*, 12, (9). 72-77. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol12i9-011>.

18. Svyrydiuk, V., Hordieieva, A. & Kyryklytsia, V. (2024). Internet Technologies as a Means of Organizing the Teaching of Foreign Language Writing in the Context of Intercultural Communication. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 1, 99,179-192. DOI <https://doi.org/10.33407/itlt.v99i1.5483> (**Web of Science**)

19. Svyrydjuk, V., Bodyk, O., Kalinina L., Prokopchuk, N. & Khrystych N. (2024). The digital frontier: strategies and tools for cultivating educational-strategic competence for pre-service teachers. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 3, 101, 1-14. DOI: 10.33407/itlt.v101i3.5547 (**Web of Science**)

20. Khomenko. O., Zhdanova, N., Vasylchuk, L., Kuranova, A., & Svyrydjuk, V. (2022). Pedagogical concept of foreign language training of business students. *The Journal of Linguistic and Intercultural Education - JoLIE*, 15 (2), 131-145. <http://jolie.uab.ro/index.php?pagina=pg&id=39&l=en> (**Scopus**)

21. Svyrydjuk, V. Kuzmytska, M., Bogdanova, T., & Yanchuk, O. (2021). Internet Resources: Optimization of Second Language Writing Skills Mastering during COVID-19 Pandemic. *Arab World English Journal (AWEJ) Special Issue on CALL*, 7, 266 -278. DOI:<https://dx.doi.org/10.24093/awej/call7.19> (**Web of Science**)

Праці апробаційного характеру

22. Свиридюк, В. П. (2023). *Мовні зустрічі в умовах міжкультурної комунікації: Міжкультурне портфоліо з німецької мови для майбутніх викладачів. Навч. посібник з німецької мови для студентів-магістрантів (нім. мовою). [електронне видання] КНЛУ.*

Публікації, що додатково відображають результати дослідження

23. Свиридюк, В. П. (2024). *Міжкультурне мовне портфоліо з практичної фонетики для майбутніх викладачів німецької мови.*

“Interkulturelles Sprachenportfolio in praktischer Phonetik für angehende Lehrkräfte” Навч. посібник з німецької мови для студентів-магістрантів (нім. мовою). [електронне видання] КНЛУ.

24. Свиридюк, В. П. (2017). Навчання використання лінгвістичних характеристик у науковому тексті у процесі писемного мовлення студентів-філологів. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ. Серія "Філологія, педагогіка, психологія"* 35. Вид.центр КНЛУ. 115-122.

25. Свиридюк, В. П. (2020). Формування писемномовленнєвих навичок студентів-філологів на основі використання платформи Moodle. *Наукові записки. 187. Серія: Філологічні науки*. Видавництво “КОД”. 705-712.

26. Свиридюк, В. П. (2019). Навчання писемного мовлення студентів-філологів з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій. *Педагогічний альманах*, 42, 155-162.

27. Свиридюк, В. П. (2020). Austriazismen im Deutschunterricht für die Entwicklung der Sprachkompetenz bei den Studenten-Philologen. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І.Вернадського, серія «Філологія. Соціальні комунікації»*. 31, 2 (70), 232-239. DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.2-2/40>

Тези доповідей та матеріали наукових конференцій та семінарів

28. Свиридюк, В. П. (2021). Організація самостійної навчальної діяльності студентів-філологів за допомогою платформи Moodle. Матеріали Міжнародної науково-практичної Відеоконференції “*Ad orbem per linguas. До світу через мови.*” Світ цінностей і цінності у світі 13 – 14 травня 2021 року с. 340-342. Видавничий центр КНЛУ.

29. Свиридюк, В. П. (2021). Kulturdimensionen als Orientierung beim Entwickeln der interkulturellen Kompetenz im Daf-Unterricht. К. І. Мізін (Ред.), *Сучасні методика навчання іноземних мов і перекладу в Україні та за її межами : збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* с. 62-65 Університет Григорія Сковороди в Переяславі.

30. Свиридюк, В. П. (2022). Компетентнісний підхід у формуванні міжкультурної компетентності майбутніх викладачів німецької мови. *Topical issues of modern science. society and education Proceedings of VII International Scientific and Practical Conference Kharkiv*, с.1021-1027. <http://surl.li/umpruj>

31. Свиридюк В. П. (2022). Проблема формування міжкультурної компетентності майбутніх викладачів німецької мови: структура і зміст. *Матеріали VI Інтернет-конференції “Іноземна мова у професійній підготовці спеціалістів: проблеми та стратегії” збірник тез доповідей* [Електронний ресурс] с.324-327. <http://surl.li/umpve>.

32. Свиридюк, В. П. (2022). Педагогічні принципи формування міжкультурної комунікативної компетентності майбутніх викладачів німецької мови. “*Ad orbem per linguas. До світу через мови*”. Матеріали Міжнародної науково-практичної відеоконференції “*Україна у транскультурному й мультимодальному світі*”, с.413-414. Видавничий центр КНЛУ.

33. Свиридюк, В. П. (2022). Граматичні особливості національних варіантів німецької мови як передумова для формування міжкультурної компетентності у майбутніх викладачів. *Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції “Міжкультурна комунікація і перекладознавство: точки дотику та перспективи розвитку”* с.227-232. Університет Григорія Сковороди в Переяславі.

34. Свиридюк, В. П. (2022). Комунікативно-діяльнісний підхід до формування міжкультурної комунікативної компетентності майбутніх викладачів німецької мови. *International scientific conference “Current trends and fields of philological studies in the challenging reality” : conference proceedings.* pp.433-437. “Baltija Publishing”.

35. Svyrydiuk, V. (2022). Formation of intercultural foreign language communicative competence of pre-service german language teachers in the context of the competent approach. *The 40th International scientific and practical conference “Priority Areas of Science Innovations During Martial Law”* pp.115-120. Primedia E-launch LLC, USA. https://el-conf.com.ua/wp-content/uploads/2022/12/USA_81122-1.pdf

36. Свиридюк, В. П. (2022). Формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності майбутніх викладачів німецької мови на основі використання методу проєктів. *XV Міжнародна науково-практична конференція “Science, Innovations and Education: Problems and Prospects”* с.176-183. Tokyo, Japan <http://surl.li/umqfd>.

37. Свиридюк, В. П. (2022). Сучасні підходи до формування міжкультурної комунікативної компетентності майбутніх викладачів німецької мови. О. Патряк (Ред.). *Світ наукових досліджень. Випуск 12: матеріали Міжнародної мультидисциплінарної наукової інтернет-конференції*, с. 161-166. ФО-П Шпак В.Б.

38. Свиридюк, В. П. (2022). Використання методу культурного асимілятора під час формування міжкультурної комунікативної компетентності майбутніх викладачів німецької мови. К.І. Мізін (Ред.). *Сучасні методики навчання іноземних мов і перекладу в Україні та за її межами : збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції* с. 88-90. Університет Григорія Сковороди в Переяславі.

39. Свиридюк, В. П. (2022). Кейс-метод як один із засобів для формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності майбутніх викладачів німецької мови. (редкол.О. Патряк та ін.) *Шістдесят дев'ять економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні науки: матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції* с.73-77. ФО-П Шпак В.Б.

40. Свиридюк, В. П. (2023). Технологія діалогу культур для формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності майбутніх викладачів німецької мови. *Сучасні тенденції та перспективи розвитку науки, освіти, технологій та суспільства: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції* с. 17-20. ЦФЕНД,

41. Свиридюк, В. П. (2023). Формативний контроль навичок і вмінь фонетичної компетентності майбутніх викладачів німецької мови під час самостійної роботи. (Редкол. О. Патряк та ін.). *Сімдесят другі економіко-правові дискусії. Серія: Соціальні та гуманітарні науки: матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції* с.107-112. ФО-П Шпак В.Б.

42. Свиридюк В. П. (2023). Використання формативного контролю у процесі формування граматичної компетентності майбутніх викладачів німецької мови. *Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасна філологія: теорія та практика»*, 2, с. 171- 173. Нац. акад. СБУ.

43. Свиридюк, В. П. (2023). Формативний контроль у процесі формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності майбутніх викладачів німецької мови. *Ways of Science Development in Modern Crisis Conditions: Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Internet Conference* с.382-384. FOP Marenichenko V.V.

44. Свиридюк, В. П. (2024). Формування професійної компетентності майбутніх викладачів німецької мови за допомогою методичного портфолію. *"Ad orbem per linguas. До світу через мови". Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Семіотика української НЕЗЛАМНОСТІ: мова – освіта – дискурс"*, с. 409-411. Видавничий центр КНЛУ. <http://surl.li/uhctj>

45. Свиридюк, В. П. (2019). Організація самостійної навчальної діяльності студентів-філологів за допомогою платформи Moodle. *Збірник наукових матеріалі XXXVII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Наукові підсумки.10*, с.55-60. Вінниця.

46. Свиридюк, В. П. (2024). Сучасні засоби формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності майбутніх викладачів німецької мови. *II Міжнародна науково-практична конференція "Сучасні досягнення та перспективи науки та освіти"* с.17-20. Житомир.

47. Свиридюк, В. П. (2024). Розвиток мовленнєвих компетентностей майбутніх викладачів німецької мови на основі використання міжкультурного портфолію. *VI Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні методики навчання іноземних мов і перекладу в Україні та за її межами» 22-23 листопада 2024 року в Університеті Григорія Сковороди в Переяславі.* с.73-76. Переяслав.

48. Свиридюк, В. П. (2024). Міжкультурна компетентність як складова формування іншомовного спілкування майбутніх викладачів німецької мови. *V International Scientific and Practical Internet Conference"; Teachers' Professional Practice: Issue and Strategies" November 28 on the base of Public Organization; Center of Education Development" New Generation"* с. 38-42. Kropyvnytskyi, Ukraine.

АНОТАЦІЯ

Свиридюк В.П. **Методична система формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності майбутніх викладачів німецької мови під час самостійної роботи.** – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 «Теорія та методика навчання (іноземна мова)» – Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ, 2025.

У дисертації досліджено науково-теоретичні підходи до формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час СР. Розглянуто змістові компоненти освітнього іншомовного процесу у контексті тенденцій підготовки фахівців ІМіК.

Здійснено ретроспективний аналіз вітчизняної галузі іншомовної освіти та визначено її взаємозв'язок із соціальними потребами держави відповідно до рівнів володіння іноземною мовою випускниками ЗВО.

Визначено концептуальні засади формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час СР та схарактеризовано її складові. Розкрито феномен формування культурної вторинної мовної особистості майбутнього викладача НМ.

Представлено принципи й підходи, що забезпечують процес взаємопов'язаного навчання іноземної мови і культури, сприяють формуванню в студентів магістратури готовності до іншомовної комунікативної міжкультурної взаємодії у визначених сферах, темах і комунікативних ситуаціях спілкування, дотриманню норм комунікативної поведінки відповідно до особливостей соціального оточення, слугують методичною підтримкою професійної діяльності викладача.

Описано предметний, процесуальний аспекти змісту освітнього іншомовного процесу формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетентності майбутніх викладачів НМ під час СР.

Укладено систему та підсистему вправ і завдань, окреслено її поетапне використання під час самостійної роботи як провідної форми організації освітнього іншомовного процесу майбутніх викладачів НМ.

Обґрунтовано принципи добору навчального матеріалу, вказано методи, технології, засоби навчання, які забезпечують ефективність виконання вправ і завдань для формування рецептивних і продуктивних комунікативних навичок і вмінь.

Розроблено міжкультурне мовне портфоліо, обґрунтовано його доцільність упровадження у зміст освітнього іншомовного процесу як засіб для формування німецькомовних навичок і вмінь, а також як інструмент моніторингу, контролю / самоконтролю, оцінювання / самооцінювання оволодіння іншомовним навчальним матеріалом.

Визначено об'єкти та критерії оцінювання навичок і вмінь у всіх видах мовленнєвої діяльності, описано процедуру здійснення формувального і підсумкового контролю, представлено та інтерпретовано результати методичного експерименту.

Ефективність запропонованої методичної системи формування МІКК майбутніх викладачів НМ під час СР була перевірена під час експериментального навчання, в якому доведена її доцільність і ефективність для забезпечення формування рівня С1-С2 володіння німецькою мовою та можливостей набуття характеристик культурної вторинної мовної особистості.

Ключові слова: методична система, міжкультурна іншомовна комунікативна компетентність, структура компетентності; майбутні викладачі, німецька мова, самостійна робота, автономія, система вправ і завдань, знання, мовні навички і вміння, рівень володіння іноземною мовою, мовні компетентності, мовленнєві компетентності, лінгвосоціокультурна компетентність, навчально-стратегічна компетентність, дискурсивно-компенсаторна компетентність, міжкультурна компетентність, професійна компетентність, культурна вторинна мовна особистість, контроль та оцінювання, університет.

RESUME

Svyrydiuk V. Methodical system for developing intercultural foreign language communicative competence of pre-service German teachers during their self-study work. – Qualification scientific work in the form of a manuscript.

Thesis for obtaining the scientific degree of Doctor of Pedagogy, specialty 13.00.02 “Theory and Methodology of Teaching (Foreign language)”. – Kyiv National Linguistic University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2025.

The thesis investigates scientific and theoretical approaches to the formation of pre-service teachers' intercultural foreign language communication competence during their self-study work. The content components of the educational foreign language process in the context of trends in the training of specialists in foreign language communication competence are considered.

A retrospective analysis of the domestic field of foreign language education is carried out and its relationship with the social needs of the state in accordance with the levels of foreign language proficiency of university graduates is determined.

The conceptual foundations of the development of pre-service German language teachers' during their self-study work are determined and its components are characterized. The phenomenon of developing a cultural secondary language personality of a pre-service teacher is revealed.

The ability to communicate interculturally with representatives of German-speaking ethno-linguistic cultures implies an awareness of linguistic, speech and linguo-sociocultural phenomena in the process of discourse, as well as in the perception and understanding of information with culturally marked meanings created by the conceptual spheres of German speakers. Intercultural German-language communication requires pre-service German language teachers to acquire knowledge, including cultural knowledge, develop communicative skills in all types of speech activity, which is ensured by a system of exercises and tasks in combination with innovative technologies of teaching German language and culture, the purpose of which (technologies) is to optimise the organisation of the process of

foreign language education and the social and communicative environment in it. Intercultural foreign language competence includes the skills and abilities to observe the culture of speech and speech etiquette, which is one of the markers of national identity of communicators of different linguistic cultures; it involves the development of empathy through the use of verbal, semantic and non-verbal means as social and psychological regulators of interpersonal interaction, which are manifested in the values and norms of communicators' behaviour.

The principles and approaches are stated. They ensure the process of interrelated teaching of a foreign language and culture, contribute to the formation of master students' readiness for foreign language communicative intercultural interaction in certain areas, topics and communicative situations of communication, compliance with the norms of communicative behaviour in accordance with the peculiarities of the social environment, and serve as methodological support for the teacher's professional activity.

The subject and procedural aspects of the educational foreign language content for developing intercultural communicative competence of pre-service German language teachers during self-study work are described.

The system of exercises and tasks is developed, with its phased use during self-study work being the main form of organizing the educational process for pre-service foreign language teachers online.

The principles of selecting educational material are substantiated, methods, technologies, teaching aids that ensure the effectiveness of exercises and tasks for the formation of receptive and productive communication skills are indicated.

The intercultural language portfolio is developed, its feasibility of implementation in the content of the educational foreign language process as a means for the formation of German language skills and abilities, as well as a tool for monitoring, control / self-control, assessment / self-assessment of mastering foreign language teaching material is substantiated.

The objects and criteria for assessing skills and abilities in all types of speech activities are defined, the procedure for formative and summative control is described, the results of the methodological experiment are presented and interpreted.

The effectiveness of the proposed methodological system for the formation of pre-service German language teachers' during their self-study work have been tested during the experimental training, which have proved its feasibility and effectiveness in ensuring the formation of a sufficient level of the German language and culture proficiency and the possibilities of acquiring the characteristics of a cultural secondary language personality.

Keywords: methodological system, intercultural foreign language communicative competence, competence structure; pre-service teachers, German language, self-study work, autonomy, system of exercises and tasks, knowledge, language skills and abilities, foreign language proficiency, language competence, speech competence, linguistic and sociocultural competence, teaching and strategic competence, discourse and compensatory competence, intercultural competence, professional competence, cultural secondary language personality, control and assessment, university.